

EVALUACIJA STRATEGIJE INOVATIVNE DJELATNOSTI CRNE GORE za period (2016-2020)

SADRŽAJ:

SKRAĆENICE.....	2
1. REZIME ZAKLJUČAKA I PREPORUKA.....	3
1.1. POZADINA.....	3
1.2. SVRHA I OBUHVAT	3
1.3. KLJUČNI NALAZI EVALUACIJE.....	4
1.4. ZAKLJUČCI.....	5
1.5. PREPORUKE	7
2. UVOD.....	8
2.1. STRATEŠKI CILJEVI I PRIORITETI	8
3. METODOLOGIJA.....	10
3.1. OBUHVAT EVALUACIJE	10
3.2. CILJEVI I DIZAJN EVALUACIJE	18
3.3. METODOLOGIJA EVALUACIJE.....	19
3.4. ORGANIZACIJA ZADATKA.....	21
3.5. OGRANIČENJA EVALUACIJE	22
4. KLJUČNI NALAZI (PLANIRANO/OSTVARENO).....	23
4.1. NEREALIZOVANE I DJELIMIČNO REALIZOVANE AKTIVNOSTI.....	23
4.2. STEPEN OSTVARENJA OPERATIVNIH CILJEVA.....	26
4.3. GLAVNI POKAZATELJI USPJEŠNOSTI REALIZACIJE STRATEŠKIH CILJEVA DO 2020. GODINE	27
4.4. TABELARNI PREGLED REALIZOVANIH AKTIVNOSTI U OKVIRU STRATEGIJE INOVATIVNE DJELATNOSTI 2016 – 2020.....	28
4.5. ZAKLJUČAK SPROVEDENIH AKTIVNOSTI I OCJENA KVALITETA REZULTATA.....	39
5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	41
5.1. ZAKLJUČCI.....	41
5.2. PREPORUKE	43
6. ANEX 1 – ANALIZA UPITNIKA.....	47

SKRAĆENICE

AP	Akcioni plan
DEU	Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori
DG	Generalni direktorat
EK	Evropska komisija
EU	Evropska unija
ID	Inovaciona djelatnost
IR	Istraživanje i razvoj
IT	Informacione tehnologije
IPA	Instrument predpristupne pomoći
MER	Ministarstvo ekonomskog razvoja
MEK	Ministarstvo ekonomije
MNA	Ministarstvo nauke
MONSTAT	Uprava za statistiku Crne Gore
MSP	Mala i srednja preduzeća
NI	Naučno-istraživački
NVO	Nevladine organizacije
TOR	Projektni zadatak
UCG	Univerzitet Crne Gore
UDG	Univerzitet Donja Gorica
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
SB	Svjetska banka
ZIS	Zavod za intelektualnu svojinu

1. REZIME ZAKLJUČAKA I PREPORUKA

1.1. POZADINA

Strategijom inovativne djelatnosti u Crnoj Gori 2016-2020 predviđena je izgradnja inovacionog ekosistema kao jednog od ključnih pokretača crnogorske ekonomije i poboljšanja razvoja kroz podsticanje tehnoloških i netehnoloških inovacija, povećanje ulaganja u istraživanje i razvoj, naročito od strane privatnog sektora, kao i stimulisanje njegovog potencijala za inovacije. Inovacioni ekosistem bi u krajnjem trebao povećati konkurentnost privrede, podstaći investicije u razvoj uz poboljšanje privrednih uslova i standarda života u zemlji. Kao što je navedeno u Strategiji, cilj reformskih aktivnosti do 2020. godine bilo je stvaranje povoljnog ambijenta za razvoj inovacija i inovativne kulture, systemsko planiranje instrumenata za podršku ID, usmjeravanje NI i razvojnih aktivnosti prema inovacijama i primjeni novih tehnologija, podizanje kapaciteta zemlje za razvoj kroz jačanje inovacionog potencijala MSP, povezivanje NI zajednice sa privrednim sektorom, stimulisanje NI rada u oblasti primijenjenih i razvojnih istraživanja u službi realnih potreba preduzeća i jačanje kapaciteta za učešće u EU programima za inovacije, što će pozitivno uticati na ekonomski rast i unapređenje društvenog ambijenta.

Strategija je definisala šest prioriternih oblasti i niz mjera i aktivnosti kako bi se ostvarila 3 ključna strateška cilja: (1) povećanje kapaciteta za inovacije i tehnološki razvoj Crne Gore, (2) jačanje instrumenata povezivanja i saradnje aktera u sistemu inovacija i (3) jačanje potencijala za inovacije u privrednom sektoru. Za period implementacije strategije do 2020. godine fokus je bio stavljen na sljedećih 6 tematskih prioriteta u oblasti inovativne djelatnosti: Energija; Poljoprivreda i hrana; Održivi razvoj i turizam; Informaciono-komunikacione tehnologije; Medicina i zdravlje ljudi; i Novi materijali, proizvodi i servisi.

Glavnu ulogu u implementaciji ove Strategije je u ime Vlade Crne Gore imalo nekadašnje Ministarstvo nauke koje je u saradnji i koordinaciji sa drugim institucijama implementiralo Strategiju za koju su sredstva za finansiranje obezbijeđena najvećim dijelom iz Vladinog budžeta. Od decembra 2020. godine, nadležnosti nekadašnjeg Ministarstva nauke, koje spadaju u domen inovacione politike, preuzelo je novoformirano Ministarstvo ekonomskog razvoja.

1.2. SVRHA I OBUHVAT

Osnovni zadatak ove evaluacije je da se procijeni uspješnost implementacije Strategije inovativne djelatnosti Crne Gore i njenog Akcionog plana za period 2016-2020, kao i da se daju zaključci i preporuke koji mogu biti od pomoći Vladi Crne Gore u kreiranju i implementaciji sljedećeg ciklusa programiranja u oblasti inovacione politike, posebno Operativnog programa za implementaciju Strategije pametne specijalizacije S3 2021-2024. *Posebni ciljevi* evaluacije bili su da se procijeni uspješnost Strategije, naročito njena relevantnost, efikasnost, djelotvornost, uticaj i održivost, i da se identifikuju naučene lekcije kao osnova za preporuke.

1.3. KLJUČNI NALAZI EVALUACIJE

RELEVANTNOST

Odgovori na pitanja evaluacije ukazuju na to da su Strategija inovativne djelatnosti i njen Akcioni plan bili **relevantni instrument za odgovor na potrebe izgradnje kapaciteta Inovacionog ekosistema**. Temelji Strategije dobro su pozicionirani i utemeljeni na nacionalnim prioritetima Crne Gore, uključujući tu primarni cilj, a to je punopravno članstvo u EU. Sa druge strane, Strategija posjeduje odlike relevantnog razvojnog dokumenta koji je primjenjiv ne samo na nacionalni, već i lokalni nivo djelovanja. Strategija predstavlja izuzetno važan dokument koji je usmjeren na realizaciju ciljeva ekonomskog razvoja, uspostavljanju bolje saradnje između akademskog i privrednog sektora, te ostvarivanje kvalitetnijeg ambijenta za ostanak talentovanih mladih ljudi u zemlji i privlačenje talenata da žive i stvaraju u Crnoj Gori. Relevantnost Strategije potvrđuju i rezultati njene implementacije koji su na visokom nivou te predstavljaju osnovu za dalji i dinamičniji razvoj inovativnih djelatnosti u Crnoj Gori. Dodatno, Strategija inovativne djelatnosti se u potpunosti uklapa u prioritete Strategije pametne specijalizacije, koja je dobila potvrdu od strane Evropske komisije, te na taj način postala krovna strategija budućeg ekonomskog razvoja Crne Gore.

DJELOTVORNOST

Kada je riječ o djelotvornosti Strategije, može se zaključiti da je ona relativno djelotvorna. Ovakav se zaključak može izvesti iz ostvarenih rezultata Strategije koji su ostvarili visok nivo uspješnosti u odnosu na početne vrijednosti. Inovaciona zajednica u cjelosti je osjetila značajne benefite od realizacije definisanih aktivnosti, dok su sa druge strane rezultati na cjelokupan inovacioni sektor u Crnoj Gori ostali na relativno skromnom nivou. Ovdje se, prije svega, misli na raniji problem koji se tiče nedostatka materijalnih i nematerijalnih ulaganja privatnog sektora u inovacije, što predstavlja jedan od ključnih problema sa kojima se suočava Crna Gora. Donošenjem novih zakonskih rješenja taj problem će u jednoj mjeri biti riješen, ali za izvještajni period se može reći da su ta ulaganja bila na minimalnom nivou. Osim navedenog problema te zbog nedostatka ljudskih resursa prepoznaje se akutni problem monitoringa svih finansiranih projekata, odnosno njihove djelotvornosti na tržištu i uticaja na društveno ekonomske prilike u zemlji. Nema podataka o postprojektnim aktivnostima niti o uticaju finansiranih projekata na pojedine ciljeve Strategije.

EFIKASNOST I SPREMNOST ZA SVRHU

Kada je riječ o implementaciji Strategije važno je istaći da je ona u značajnoj mjeri finansirana iz budžetskih sredstava, ali i dijelom kroz sektorsku podršku iz EU donacija (IPA), kao i iz kredita SB. Evaluacijom je utvrđeno da su resursi opredijeljeni za implementaciju Strategije i njenog AP bili generalno dovoljni, dok su koordinacija strategije, monitoring i izvještavanje bili na zadovoljavajućem nivou. Koordinaciju realizacije aktivnosti Strategije sprovodilo je Ministarstvo nauke (od decembra 2020. godine Ministarstvo ekonomskog razvoja), koja je realizovana na adekvatan način, sa odličnom ocjenom korisnika programa podrške i ostalih aktera inovacionog

ekosistema u Crnoj Gori. Dominantan teret realizacije Strategije je bio prenesen na MNA koje je nekoliko puta uspjelo da uveća svoj budžet za period od 4 godine iz kojeg su se dominantno finansirale mjere definisane Strategijom. Ministarstvo nauke je sa ograničenim brojem zaposlenih iznijelo najveći dio planiranih aktivnosti te je na taj način uspostavljen mehanizam za implementaciju ove Strategije. Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti može se zaključiti da je Strategija bila efikasna i da je ostvarila značajne rezultate uz ograničene finansijske i ljudske kapacitete. Njena efikansost se ogleda i u brzini sprovođenja reformi u okviru inovacionog sistema te uključivanju značajnog broja aktera iz svih sfera društva u trenutcima kada se sistem mijenjao, unaprijeđivao ili dizajnirao neki novi segment tog sistema.

UTICAJ I ODRŽIVOST

Strategija je ostvarila značajan, ali još uvijek nedovoljno mjerljiv uticaj na stanje u sektoru inovacija u Crnoj Gori. Sprovedene aktivnosti, utrošen budžet i uključenost različitih aktera u realizaciju aktivnosti imalo je značajan uticaj Strategije na rast i razvoj inovacionih djelatnosti u Crnoj Gori. Postavljeni su snažni temelji za budući razvoj bazirani na novoj zakonskoj regulativi koja je napredna za ovaj dio Evrope i koja će dovesti do širenja baze inovacionih aktera svih vrsta što će biti stub budućih aktivnosti. Najavljeno osnivanje Fonda za inovacije te fondova rizičnog kapitala, uz podsticajne mjere za ulaganje u inovacionu djelatnost, značajno će uticati na rast ulaganja u inovacije i širiti bazu potencijalno kvalitetnih projekata koji će posljedično pozitivno uticati na rast i razvoj ekonomije te povećanje izvoza. Ostaje izazov približiti naučnoistraživačku zajednicu i privredu koja treba pronaći mehanizam za efikasnu saradnju, rast povjerenja i promjenu načina razmišljanja usmjerenu na dijeljenje znanja i resursa. Takođe, kroz realizaciju aktivnosti Strategije ojačani su ljudski kapaciteti kod različitih aktera sistema za apsorpciju finansijskih sredstava iz fondova EU i drugih međunarodnih organizacija što će doprinijeti većem nivou ulaganja, ali i internacionalizaciji znanja i poslovanja.

1.4. ZAKLJUČCI

- Zaključak 1. Strategija predstavlja izuzetno važan dokument koji je usmjeren na realizaciju ciljeva ekonomskog razvoja, uspostavljanju bolje saradnje između akademskog i privrednog sektora te ostvarivanje kvalitetnijeg okruženja za ostanak talentovanih mladih ljudi u zemlji i privlačenje talenata da žive i stvaraju u Crnoj Gori. Relevantnost Strategije potvrđuju i rezultati njene implementacije koji su na visokom nivou te predstavljaju osnovu za dalji i dinamičniji razvoj inovacione djelatnosti u Crnoj Gori. Dodatno, Strategija inovativne djelatnosti se u potpunosti uklapa u prioritete Strategije pametne specijalizacije koja je dobila potvrdu od strane Evropske komisije te na taj način postala krovna strategija budućeg ekonomskog razvoja Crne Gore.
- Zaključak 2. Strategija inovativne djelatnosti široko je distribuirana po različitim sektorima. Dizajnirana je na strukturiran način koji pruža kvalitetan pregled strateških ciljeva, prioriteta, mjera i aktivnosti koji su izuzetno dobro razrađeni i odslikavaju realne potrebe tržišta. Ciljevi su jasno postavljeni, ali bez konkretno definisanih indikatora uspješnosti. Akcioni plan Strategije je urađen na pregledan način, ali bez preciznih

indikatora za praćenje realizacije aktivnosti koji su često definisani okvirno i bez kvalitativnih usmjerenja.

- Zaključak 3.** Veoma važan segment Strategije koji nije na adekvatan način tretiran jeste finansijska konstrukcija, te jasno određene nadležnosti pojedinih institucija za implementaciju određenih aktivnosti. Nedostatak definisanog budžeta, jasno definisanih nadležnosti i odgovornosti može dovesti do ograničenih rezultata. Strategija treba da predstavlja osnov za planiranje budžeta za svaku kalendarsku godinu koji bi bio raspoređen onim institucijama koje su zadužene za implementaciju pojedinih aktivnosti. Na taj način, samo praćenje realizacije Strategije bilo bi mnogo efikasnije te bi moglo da ukaže na propuste i brzu korektivnu reakciju radi ostvarivanja zacrtanih ciljeva.
- Zaključak 4.** Resursi za implementaciju Strategije bili su generalno dovoljni. Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti može se zaključiti da je Strategija bila efikasna i da je ostvarila značajne rezultate uz ograničene finansijske i ljudske kapacitete. Njena efikasnost se ogleda i u brzini sprovođenja reformi u okviru inovacionog sistema, te uključivanju značajnog broja aktera iz svih sfera društva u trenutcima kada se sistem mijenjao, unaprijeđivao ili dizajnirao neki novi segment tog sistema.
- Zaključak 5.** Ukupno promatrajući, Strategija je bila relativno djelotvorna. Ovaj zaključak se može izvesti iz činjenice da su rezultati Strategije ostvareni na visokom nivou te da su krajnje u odnosu na početne vrijednosti gotovo svih indikatora uspješnosti ostvarile značajan rast. Cjelokupna inovaciona zajednica je osjetila benefite od realizacije zacrtanih aktivnosti, ali su rezultati na cjelokupan inovacioni sektor u Crnoj Gori ostali na relativno skromnom nivou. Ovdje posebno treba istaći problem nedostatka ulaganja privatnog sektora u inovacije što predstavlja jedan od ključnih problema sa kojima se suočava Crna Gora. Donošenjem novih zakonskih rješenja taj problem će u jednoj mjeri biti riješen, ali za izvještajni period se može reći da su ta ulaganja bila na minimalnom nivou.
- Zaključak 6.** Strategija je ostvarila značajan, ali nedovoljno mjerljiv uticaj na stanje u sektoru inovacija u Crnoj Gori. Sprovedene aktivnosti, utrošen budžet i uključenost različitih aktera u realizaciju aktivnosti imalo je značajan uticaj Strategije na rast i razvoj inovativnih djelatnosti u Crnoj Gori. Postavljeni su snažni temelji za budući razvoj bazirani na novoj zakonskoj regulativi koja je napredna za ovaj dio Evrope i koja će dovesti do širenja baze inovacionih aktera svih vrsta koji će biti stub budućih aktivnosti. Najavljeno osnivanje Fonda za inovacije te Fondova rizičnog kapitala, uz podsticajne mjere za ulaganje u inovacionu djelatnost, značajno će uticati na rast ulaganja u inovacije i na taj način širiti bazu potencijalno kvalitetnih projekata koji će pozitivno uticati na rast i razvoj ekonomije te povećanje izvoza. Ostaje izazov približiti naučnoistraživačku zajednicu i privredu koja svakako treba pronaći mehanizam za efikasnu saradnju, rast povjerenja i promjenu načina razmišljanja usmjerenu na dijeljenje znanja i resursa. Takođe, kroz realizaciju aktivnosti Strategije ojačani su ljudski kapaciteti različitih aktera za apsorpciju finansijskih sredstava iz fondova EU i drugih međunarodnih organizacija što će doprinijeti većem nivou ulaganja, ali i internacionalizaciji znanja i poslovanja.

1.5. PREPORUKE

- Preporuka 1.** *Na osnovu urađene analize i evaluacije Strategije inovativne djelatnosti, analize tržišnog i zakonodavnog okvira, te potreba inovacione zajednice, preporučuje se kreiranje nove Strategije inovacione djelatnosti za period 2021-2025. Nova Strategija trebala bi biti zasnovana na jasno definisanim ciljevima, prioritetima, mjerama i aktivnostima temeljenih na strateškim prioritetima razvoja Crne Gore koji su definisani Strategijom pametne specijalizacije, uz uključivanje svih relevantnih subjekata u proces njezinog dizajniranja i implementacije.*
- Preporuka 2.** *Preporučuje se jasnije koncipiranje pojedinih akcija u Strategiji sa definisanim konkretnim nosiocima i odgovornostima kako bi monitoring implementacije Strategije bila na mnogo većem nivou te kako bi korektivni mehanizmi mogli biti pravovremeno pokrenuti ako se utvrde problemi u implementaciji.*
- Preporuka 3.** *Preporučuje se preciznije definisanje i adekvatnija rasporedjela budžetskih sredstva za realizaciju svake pojedinačne aktivnosti. Kroz precizno budžetiranje osiguraće se planski pristup obezbjeđivanju neophodnih sredstava i kvalitetan input za formiranje budžeta svih institucija kao nosilaca aktivnosti koje su definisane u Strategiji. Na taj način bi i Vlada osigurala njihovo obezbjeđenje i eliminisala faktor potencijalnog nedostatka sredstava za sprovođenje aktivnosti definisanih u Strategiji.*
- Preporuka 4.** *Preporučuje se obezbjeđivanje značajnijeg uvećanja budžeta i na taj način osiguravanje finansijskih sredstva za implementaciju Strategije. Osim budžetskih sredstava, fokus bi trebao biti i na privlačenju EU fondova koji za crnogorske prilike mogu biti veoma izdašni. Kreiranjem stimulativnog ambijenta za ulaganje privatnog kapitala zaokružio bi se sistem finansiranja inovativnih projekata i aktivnosti što će zasigurno dovesti do uvećanja raspoloživih finansijskih sredstava za ulaganja.*
- Preporuka 5.** *Preporučuje se dodatno unaprijeđenje zakonodavnog okvira koji se naslanja na Strategiju i koji omogućava njenu punu primjenu i ostvarivanje željenih rezultata. Kreiranje novih relevantnih zakona, podzakonskih akata, strategija, programa i akcionih planova ključna je pretpostavka za brži razvoj inovacione djelatnosti u Crnoj Gori. Iako je Crna Gora ostvarila značajan napredak u ovoj oblasti, potrebno je do kraja zaokružiti kako pravni tako i institucionalni okvir koji će biti u službi podsticanja inovacione djelatnosti.*
- Preporuka 6.** *Preporučuje se nastavak aktivnosti usmjerenih na snažniju promociju rezultata. Vidljivost primjera dobre prakse treba biti na mnogo većem nivou zbog podizanja svijesti o efektu koji inovaciona djelatnost ima na društveno-ekonomski razvoj. Tokom dizajniranja nove Strategije potrebno je osmisliti i komunikacionu strategiju sa jasno definisanim budžetom koju bi implementirali nosioci Strategije i koja bi bila alat za kvalitetnu diseminaciju i promociju svih rezultata.*

2. UVOD

Crna Gora je država koja je svoj zakonski okvir za inovacije započela izgrađivati od 2016. godine donošenjem Zakona o inovativnoj djelatnosti („Službeni list CG“, broj 42/16). Ovim zakonom se na jedinstven način uređuje inovativna djelatnost u domenima strateškog okvira, vrsta inovativnih organizacija, upisa u Registar inovativnih organizacija i finansiranja ove djelatnosti. Ubrzo nakon zakona donešena je i Strategija inovativne djelatnosti (2016-2020) kao prvi strateški dokument u Crnoj Gori koji je posebno usmjeren na oblast inovacija i inovacioni sistem.

U proteklih nekoliko godina preduzeto je niz aktivnosti sa ciljem uspostavljanja novog institucionalnog okvira za podršku inovacijama, kao i jačanja postojećih potencijala za inovacije kroz implementaciju različitih programa podrške.

Svi ovi različiti instrumenti i mjere značajno su uticali na poboljšanje inovativnih kapaciteta unutar države kroz jačanje infrastrukture i ljudskih resursa, jačanje instrumenata za umrežavanje i saradnju između svih učesnika u sistemu inovacija i podsticanje kapaciteta za inovacije u privatnom sektoru.

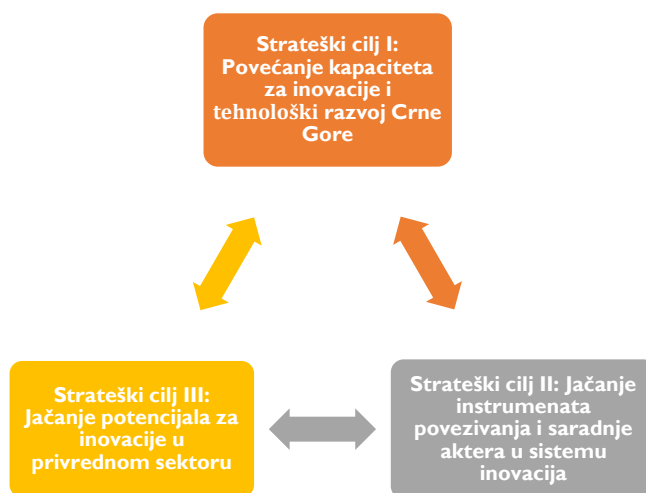
U posljednjoj godini implementacije Strategije, a u cilju poboljšanja regulatornog okruženja i kreiranja još povoljnijeg ambijenta za razvoj inovativnog bisnisa, izrađena su dva nova zakona koje je usvojila Skupština Crne Gore 30. jula 2020. godine – *Zakon o inovacionoj djelatnosti i Zakon o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacija*. Ovi zakoni predstavljaju bazičnu mjeru za jačanje domaće privrede i zaokruživanje funkcionalnog nacionalnog inovacionog ekosistema kojim se otvara mogućnost za širok spektar olakšica i podsticaja, te povećanje inostranih investicija, a između ostalog i snažna platforma za promociju Crne Gore kao atraktivne destinacije za tehnološko preduzetništvo i testiranje novih tehnologija.

2.1. STRATEŠKI CILJEVI I PRIORITETI

Vizija Strategije inovativne djelatnosti (2016-2020) odnosila se na uspostavljanje održivog i efikasnog sistema inovacija, usmjerenog na rješavanje društvenih izazova budućnosti. Strategijom je predviđena izgradnja sistema koji će biti jedan od ključnih pokretača crnogorske ekonomije i poboljšanja razvoja, kao rezultat tehnoloških i netehnoloških inovacija, povećanja ulaganja u IR i stimulisanja ulaganja privatnog sektora i njegovog potencijala za inovacije, što će povećati konkurentnost privrede, podstaći investicije u razvoj uz poboljšanje privrednih uslova i standarda života u zemlji.

Fokus ove Strategije bio je usmjeren je na **tri glavna strateška cilja**: *Povećanje kapaciteta za inovacije i tehnološki razvoj Crne Gore; Jačanje instrumenata povezivanja i saradnje aktera u sistemu inovacija; i Jačanje potencijala za inovacije u privrednom sektoru.*

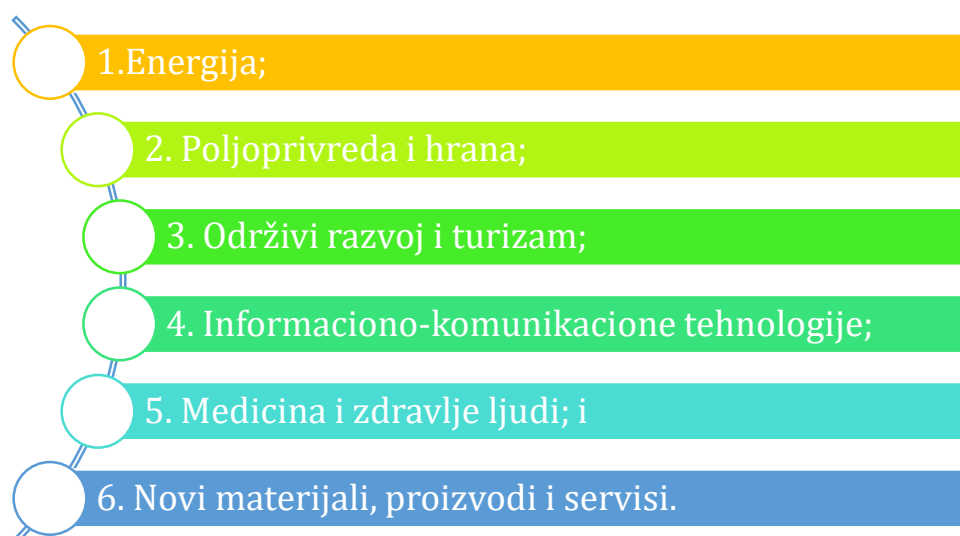

Grafik 1: Strateški ciljevi

Misija Strategije bila je stvaranje povoljnog ambijenta za razvoj inovacija i inovativne kulture, sistemsko planiranje instrumenata za podršku ID, usmjeravanje NI i razvojnih aktivnosti prema inovacijama i primjeni novih tehnologija i podizanje kapaciteta različitih stejkholdera za razvoj kroz jačanje inovacionog potencijala MSP, povezivanje NI zajednice sa privrednim sektorom, stimulisanje NI rada u oblasti primijenjenih i razvojnih istraživanja u službi realnih potreba preduzeća i jačanje kapaciteta za učešće u EU programima za inovacije, što je sve zajedno trebalo poboljšati ekonomski rast i unaprijediti društveni ambijent.

Vlada je utvrdila četiri prioritetna sektora za razvoj Crne Gore u izvještajnom periodu, a to su: **Turizam, Energetika, Poljoprivreda i ruralni razvoj i Industrija.**

Uzimajući u obzir ove prioritetne sektore, kao i 10 istraživačkih prioriteta utvrđenih Strategijom naučnoistraživačke djelatnosti, definisani su 6 tematskih prioriteta za oblast inovativne djelatnosti za period do 2020. godine, i to:

Grafik 2: Tematski prioriteti Strategije inovativne djelatnosti 2016-2020

3. METODOLOGIJA

Proces završne nezavisne evaluacije Strategije inovativne djelatnosti (2016-2020) s Akcionim planom sproveden je na osnovu Javnog poziva raspisanog od strane Ministarstva ekonomskog razvoja Crne Gore.

Zadatak evaluatora bio je da analizira relevantnost i ukupan učinak implementacije Strategije inovativne djelatnosti (2016-2020) s Akcionim planom i da izvrši sveobuhvatnu analizu kako bi ispitao i ocijenio ishode te isporučio sveobuhvatan izvještaj o pregledu rezultata koji će pokazati široko razumijevanje jakih i slabih strana implementirane Strategije. U skladu sa ovim, zadatak evaluatora je analiza relevantnosti i ukupnog učinka implementacije Strategije.

Glavni ciljevi evaluacije su da se:

1. **identifikuju, utvrde i prenesu naučene lekcije i ostvareni rezultati** preko implementirane Strategije kako bi se objasnile i opravdale eventualna odstupanja u uspješnosti Strategije (tj. ostvarivanju rezultata Strategije) kao mehanizma za unapređenje budućih strateških politika;
2. **utvrdi koliko je Strategija djelotvorno i efikasno implementirana** i mjera u kojoj su ostvarene neto koristi;
3. **analiziraju mehanizmi odgovorni** za stvaranje promjena u crnogorskom inovacionom ekosistemu.

Izvještaj je osmišljen kao „spoljna, participativna i interaktivna opservacija od strane eksternog evaluatora.“ Izrada Izvještaja obuhvatala je kombinaciju analitičkih modela sprovedenih s ciljem kreiranja jasne i realne slike stanja vezanih za realizaciju aktivnosti predviđenih predmetnom Strategijom.

Metodološka podloga za izradu ovog Izvještaja, osim dokumentacije dostupne evaluatoru kroz pregled dostupnih godišnjih izvještaja o implementaciji Strategije bile su i povratne informacije dobijene iz dvije sprovedene ankete od kojih je jedna sprovedena preko platforme, a druga neposredno (slanjem upitnika predstavnicima inovacione infrastrukture u Crnoj Gori).

3.1. OBUHVAT EVALUACIJE

Obuhvat evaluacije Strategije inovativne djelatnosti 2016-2020 i pratećeg Akcionog plana odnosi se na široki spektar aktivnosti koje su realizovane kroz vremenski period definisan predmetnom Strategijom i Akcionim planom. Evaluacija se odnosi na obuhvat aktivnosti i rezultata kako po horizontalnoj, tako i po vertikalnoj ravni, a odnose se na ciljeve i definisana strateška polja djelovanja.

Evaluacijom je prikazan pregled rezultata i doprinosa za šest (6) strateških ciljeva definisanih za period 2016-2020 koji se ne odnose samo na ostvarene rezultate, već i na realizovane procese. Evaluacijom je takođe uzeta u obzir prethodna Strategija, kao i dokumenti koji se na nju oslanjaju (prije svega, Strategija S3).

Poseban obuhvat evaluacije Strategije ogleda se u primarnim podacima prikupljenim kroz dva upitnika od kojih je prvi bio namijenjen direktnim korisnicima mjera podrške proisteklim iz Strategije, dok je drugi bio usmjeren na predstavnike inovacione infrastrukture u Crnoj Gori.

Strategija je sprovedena u odnosu na aktuelni ambijent, uzimajući u obzir mehanizme intervencione politike od strane EU koji su vezani za sektor IR, kao i doprinosa koji su ostvarili domaći akteri inovacionog ekosistema u procesu implementacije Strategije.

Upitnik koji je namijenjen korisnicima programa podrške distribuiran je posredstvom MER-a na više adresa. Sam upitnik se sastojao od 20 pitanja od kojih većinu (njih 18) čine pitanja sa ponuđenim odgovorima i gdje se ispitanici pozivaju da davajući svoje odgovore iznesu vrijednosne sudove o određenim segmentima Strategije i načinima na koji je ista realizovana. Kroz preostala 2 pitanja ispitanicima je data mogućnost da valorizujući svoje mišljenje iznesu i određene stavove koji bi se odnosili na moguće korektivne mjere u novoj Strategiji kroz prijedloge i sugestije.

Drugi upitnik, u formi otvorenih pitanja distribuiran je ključnim predstavnicima inovacione infrastrukture u Crnoj Gori, dao je mogućnost ispitanicima da iznesu svoja mišljenja i stavove po pitanju ostvarenih aktivnosti, postignutih rezultata i kompatibilnosti sa ciljevima Strategije.

EVALUACIJA JE UZELA U OBZIR OBZIR SLJEDEĆE KRITERIJUME I PODKITERIJUME:

1. Relevantnost – odgovor mehanizama implementacije na ostvarenje tri Strateška cilja i devet Prioriteta (operativnih ciljeva) koji su utvrđeni Strategijom:

- **U kojoj mjeri su ciljevi i prioriteta Strategije i dalje relevantni?**

Strategija je definisala devet (9) prioriteta koji u smislu Uredbe o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata¹ zapravo predstavljaju operativne ciljeve koji su u dobroj mjeri i na zadovoljavajući način ostvareni. Takođe, zabilježen je napredak u dijelu oblikovanja inovacionog okruženja, ali i konkretnih mjerljivih parametara, čime se zapravo ukazalo na relevantnost definisanih ciljeva i prioriteta koji su i dalje relevantni.

- **U kojoj mjeri je Strategija relevantna u odnosu na stvarne potrebe privatnog sektora i crnogorske ekonomije?**

Analizirajući rezultate Strategije koji su u visokom procentu ostvareni, kao i Upitnik koji je distribuiran korisnicima mjera podrške, može se zaključiti da je Strategija afirmativno uticala na jedan dio poslovne zajednice u Crnoj Gori. Broj inovativnih organizacija upisanih u Registar je trenutno 93 u odnosu na nultu polaznu vrijednost 2016. godine, dok je broj stanara u IPC „Tehnopolis“ Nikšić trenutno 26 u odnosu na nultu polaznu vrijednost (2016. god.). Strategija je u značajnoj mjeri afirmisala jedan dio crnogorske ekonomije, ukazujući na dodatnu razvojnu komponentu koja se može pronaći u realizaciji inovativnih projekata i saradnji između naučnoistraživačke zajednice i poslovnog sektora.

---

¹ Službeni list Crne Gore, br. 054/18 od 31.07.2018.

- **U kojoj mjeri ciljevi definisani u Strategiji odgovaraju postojećim prioritetnim potrebama i kapacitetima u Crnoj Gori?**

Ciljevi i prioriteti Strategije u velikoj mjeri su uticali na afirmisanje postojećih prioritetnih potreba i kapaciteta Crne Gore. Ako se u obzir uzme činjenica da je ukupna nacionalna potrošnja na IR u 2014. godini bila 0,36% BDP-a, dok se se po posljednjim podacima objavljenim u junu 2020. godine povećala na 0,5% do 2018. godine², uočljiv je trend rasta inovacionih aktivnosti koje su shodno brojnim strateškim dokumentima definisane kao prioritet razvoja Crne Gore.

- **U kojoj mjeri su zainteresovane strane uključene u implementaciju Strategije?**

Strategija je ispunila očekivanja i u ovom segmentu obzirom da je evidentno da je veliki broj stejkholdera dodatno „pojačao“ svoje aktivnosti postizujući brojne pozitivne rezultate koji su u saglasnosti sa prioritetima i ciljevima iz Strategije. Važno je napomenuti da je na poslovima istraživanja i razvoja u 2014. godini bilo angažovano je 2.339 lica³, dok je u 2020. godini taj broj iznosio oko 2.600 lica. U 2018. godini na poslovima istraživanja i razvoja bile su angažovane 2382 osobe, od kojih je 1596 istraživača, 501 stručni saradnik i 285 pomoćnih osoba⁴. Neki od pokazatelja koji govore u prilog ovoj tvrdnji su i sljedeći: Broj uspostavljenih centara izvrsnosti je 2; broj organizovanih događaja, obuka, promocija i dr. je dostigao 175; broj akreditovanih studijskih programa sa praktičnom nastavom kao obavezan dio kurikuluma u obimu 25% dostigao je 170 u odnosu na nultu polaznu vrijednost i broj uspostavljenih partnerstava naučnoistraživačkih ustanova i privrednih subjekata u okviru grantova koji trenutno iznosi 27, u odnosu na polaznu vrijednost 8.

- **U kojoj mjeri je Strategija povezana i usklađena sa procesom evropskih integracija?**

EU je navela da Crna Gora ima dobar nivo priprema u ovom sektoru. Dobar napredak postignut je u dvije preporuke za 2019. godinu usvajanjem Strategije pametne specijalizacije i značajnim poboljšanjem u učešću u programu HORIZON 2020. U junu 2019. godine, Crna Gora je bila prva zemlja u regionu koja je usvojila Strategiju pametne specijalizacije (S3) za period 2019-2024. i daje prioritet oblastima poljoprivrede, energetike, zdravstvenog i održivog turizma i IKT.

2. Koherentnost – kompatibilnost i konzistentnost Strategije sa drugim strategijama, projektima, javnim politikama u zemlji, sektoru ili instituciji:

- **Da li se Strategijom grade sinergije i izbjegava dupliranje sa drugim strategijama i dokumentima/projektima koje implementira Ministarstvo/? Je li se težilo/obezbijedila komplementarnost sa drugim mjerama?**

Strategija inovativne djelatnosti široko je distribuirana po različitim sektorima. Dizajnirana je na strukturiran način koji pruža kvalitetan pregled strateških ciljeva, prioriteta, mjera i

² ukupna nacionalna potrošnja na IR u 2014. godini bila 0,36% BDP-a, dok se se po posljednjim podacima objavljenim u junu 2020. godine povećala na 0,5% do 2018. godine

³ [http://www.monstat.org/userfiles/file/NAUKA/2014/Saopstenje%20IR%202014%20za%20sajt%20\(2\).pdf](http://www.monstat.org/userfiles/file/NAUKA/2014/Saopstenje%20IR%202014%20za%20sajt%20(2).pdf)

⁴ <https://wapi.gov.me/download/fcecb5e9-4573-439b-af57-c982f9adff06?version=1.0>

aktivnosti koji su dobro razrađeni i odlikavaju realne potrebe tržišta. Ciljevi su postavljeni jasno, ali bez jasno definisanih indikatora uspješnosti.

- **U kojoj mjeri su novine u inovativnoj djelatnosti, koje su uvedene novim zakonodavstvom (2020) i Strategijom pametne specijalizacije (2019-2024) koherentne sa predmetnom Strategijom?**

Strategija je ostvarila značajan, ali nedovoljno mjerljiv uticaj na stanje u sektoru inovacija u Crnoj Gori. Postavljeni su snažni temelji za budući razvoj bazirani na novoj zakonskoj regulativi koja je napredna za ovaj dio Evrope i koja će dovesti do širenja baze inovativnih učesnika svih vrsta koji će biti stub budućih aktivnosti. Zakoni su u bliskoj vezi sa strateškim ciljevima koji su definisani Strategijom S3, ali je neophodno raditi na daljoj razradi zakonske regulative i učiniti je u potpunosti primjenjivom.

- **Postoji li usklađenost strateškog dokumenta sa relevantnim međunarodnim normama i standardima kojih se Ministarstvo pridržava?**

Kroz realizaciju aktivnosti Strategije ojačani su ljudski kapaciteti za apsorpciju finansijskih sredstava iz fondova EU i drugih međunarodnih organizacija što će doprinijeti većem nivou ulaganja, ali i internacionalizaciji znanja i poslovanja. Dodatno, Strategija inovativne djelatnosti se u potpunosti uklapa u prioritete Strategije pametne specijalizacije koja je dobila potvrdu od strane Evropske komisije te na taj način postala krovna strategija budućeg ekonomskog razvoja Crne Gore.

- **Postoji li komplementarnost, koherentnost i koordinacija sa drugim akterima i zemljama u datoj oblasti politikama?**

Ostvareni rezultati, uspostavljeni odnosi sa stejkholderima, uspostavljeni mehanizmi, kao i usvojeni novi kurikulumi upućuju na to da je realizovana Strategija relativno dobro ostvarila komplementarnost, koherentnost i koordinaciju sa drugim akterima i zemljama u ovoj oblasti.

- **Opisati kako Strategija stvara dodatnu vrijednost izbjegavajući dupliranje.**

Strategija je bila relativno djelotvorna. Ovaj zaključak izveden je iz činjenice da su rezultati Strategije ostvareni na visokom nivou te da su krajnje u odnosu na početne vrijednosti skoro svih indikatora uspješnosti ostvarili značajan rast.

3. Djelotvornost – mjera u kojoj se rezultati politike ostvaruju:

- **Da li je implementacija Strategije i pratećih akcionih planova sprovedena na osnovu planirane dinamike tokom pet godina trajanja?**

Strategija je u značajnom dijelu sprovedena na osnovu planirane dinamike. Međutim, važno je napomenuti da je na stepen realizacije, odnosno nerealizacije određenog broja aktivnosti u toku 2020. godine, u značajnoj mjeri doprinijela pojava pandemije COVID-19 i ukupna nepovoljna epidemiološka situacija u zemlji.

- **U kojoj mjeri je svaka aktivnost/mjera doprinijela ostvarivanju planiranog efekta?**

*Ključni nalazi sprovedene analize dovode do zaključka da je stepen uspješnosti realizacije planiranih aktivnosti na izuzetno visokom nivou te da je ukupna ocjena evaluatora o uspješnosti realizacije Strategije inovativne djelatnosti **9/10**.*

Kao osnov za ovu ocjenu postoji niz relevantnih činjenica elaboriranih u ovoj evaluaciji, ali i važnih dokumenata od kojih se posebno ističe Izvještaj o napretku Crne Gore ka punopravnom članstvu u EU usvojenog od strane Evropske komisije 06.10.2020. godine.

- **U kojoj mjeri su ciljevi ostvareni ili kad se može očekivati da budu ostvareni? Kakav je napredak Strategije u postizanju konkretnih ciljeva i ostvarenih rezultata?**

Od ukupno četrdesetdvije (42) aktivnosti, u periodu 2016-2020. godina tridesetčetiri (34) je realizovano, pet (5) su djelimično realizovane, dok tri (3) nijesu realizovane. Nerealizovane aktivnosti su ponajviše bile uslovljene administrativnim barijerama usljed izmjene određenih operativnih kapaciteta unutar javne administracije, kašnjenja usvajanja određenog seta razvojnih dokumenata, i konačno usljed COVID-19 pandemije. Iz tog razloga, postoji mogućnost da sve nerealizovane aktivnosti mogu postati sastavnim dijelom nove Strategije.

- **Do kojih je promjena (pozitivnih i negativnih) došlo?**

Realizacijom aktivnosti i ciljeva Strategije ostvareni su brojni doprinosi koji se ogledaju u porastu broja inovativnih organizacija upisanih u Registar, broju registrovanih patenata, broju uspostavljenih centara izvrsnosti, broju stanara u IPC „Tehnopolis“ Nikšić, broju akreditovanih studijskih programa, broju odobrenih inovativnih projekata, broju osnovanih spin-off preduzeća kroz inovativne projekte i broju odobrenih projekata u okviru H2020.

- **Koji su faktori najviše uticali na ostvarivanje ili neostvarivanje ciljeva (opisati prednosti koje podržavaju implementaciju i nedostatke koje ometaju implementaciju)?**

Jačanje inovacionog okruženja i oblikovanje pravnog okvira postavili su temelje za dobro realizovanje Strategije. Najveća prednost koje podržavaju implementaciju Strategije su dobra usaglašenost sa evropskim zakonodavstvom i praksom, projektni pristup u realizaciji aktivnosti, jačanje ljudskih potencijala i uspostavljanje intenzivnih veza sa svim akterima u zemlji i inostranstvu. Od nedostataka se uočava još uvijek birokratski pristup u rješavanju određenih problema, kao i inertnost javne uprave u oblikovanju potrebnih preduslova za realizovanje određenih aktivnosti.

- **U oblastima gdje je djelotvornost niska/visoka, koji koraci aktera su najviše doprinijeli visokoj djelotvornosti/nedovoljnom napretku (pokretačke snage/ograničavajuće snage)?**

Strategija predstavlja izuzetno važan dokument koji je usmjeren na realizaciju ciljeva ekonomskog razvoja, unaprjeđenju saradnje između akademskog i privrednog sektora te ostvarivanje kvalitetnijeg ambijenta za ostanak talentovanih mladih ljudi u zemlji i privlačenje talenata da žive i stvaraju iz Crne Gore. Dodatno, Strategija inovativne djelatnosti se u potpunosti uklapa u prioritete Strategije pametne specijalizacije koja je dobila potvrdu od strane Evropske komisije te na taj način postala krovna strategija budućeg ekonomskog razvoja Crne Gore. Dominantan teret realizacije Strategije je bio prenesen na prethodno Ministarstvo nauke koje je uvećalo svoj budžet za 4 godine u iznosu od preko 300%, a koji je dominantno koristilo za realizaciju aktivnosti definisanih Strategijom. Ministarstvo nauke je sa ograničenim brojem zaposlenih iznijelo najveći dio planiranih aktivnosti te je na taj način uspostavljen mehanizam za implementaciju ove Strategije.

- **Da li struktura i tajming konkursa podržavaju sprovođenje Strategije na najdjelotvorniji način?**

Vremenski period objave konkursa su u najvećem dijelu odgovorili očekivanom procesu sprovođenja Strategije kao i planiranim mjerama. Sama struktura sprovedenih konkursa je bila adekvatna, međutim nedovoljno učestala jer je kroz prethodni period sprovedeno nekoliko novih mjera podrške (poput podrške startupovima, dodjele grantova inovativnim kompanijama i slično), ali uglavnom samo jedan ili dva konkursa. Rezultati ankete su pokazali da je 69% ispitanika (u najvećoj mjeri korisnici grantova) odgovorilo pozitivno na pitanje: „Da li ste zadovoljni postojećim programima podrške inovativnoj djelatnosti“ što ukazuje na potrebu pravovremenog planiranja konkursa i dinamike njihovog sprovođenja.

4. Efikasnost – mehanizam implementacije kao najekonomičniji način sprovođenja strateških mjera:

- **Da li je Strategija implementirana na najefikasniji način u poređenju sa alternativama? U kojoj mjeri troškovi odgovaraju ostvarenim benefitima?**

Sprovedene aktivnosti, utrošen budžet i uključenost različitih aktera u realizaciju aktivnosti ostvario je značajan uticaj Strategije na rast i razvoj inovacione djelatnosti u Crnoj Gori. Postavljeni su snažni temelji za budući razvoj bazirani na novoj zakonskoj regulativi koja je napredna za ovaj dio Evrope i koja će dovesti do širenja baze inovativnih aktera svih vrsta koji će biti stub budućih aktivnosti.

- **Koliko je bila adekvatna institucionalna i organizaciona struktura za koordinaciju, monitoring, izvještavanje o implementaciji (da li je ona podsticala ili ometala implementaciju Strategije)?**

Uspostavljena institucionalna i organizaciona struktura za koordinaciju, monitoring, i izvještavanje o implementaciji je bila na adekvatnom nivou o čemu najbolje svjedoči i ocjena korisnika podsticajnih mjera prema kojima su sprovedene aktivnosti i postignuti rezultati programa i projekata dobili najvišu ocjenu (čak 85% ispitanika odličnom ocjenom vrednovalo rezultate sprovedenih programa i projekata koji su bili predviđeni Strategijom). Kod svih ispitanika koji su bili korisnici grantova za podršku razvoju inovativne djelatnosti sproveden je monitoring proces od strane nadležnog Ministarstva nauke i njih 92% su ocjenom „odličan“ vrednovali saradnju sa nekadašnjim Ministarstvom nauke.

5. Procjena uticaja – promjene kojima je Strategija doprinijela i procjena doprinosa Strategije postignućima postavljenim u indikatorima rezultata:

- **Šta se dogodilo kao rezultat implementacije Strategije? Kakav je stvarni uticaj na korisnike?**

U kontekstu prepoznatljivosti Strategije i njezine implementacije dobijeni su afirmativni i pozitivni rezultati. Naime, ispitanici su dali dominantno pozitivan odgovor oko poznavanja elemenata Strategije ocijenivši upoznatost sa elementima Strategije veoma odlično (njih 54%), dok je 69% ispitanika zadovoljno sprovedenim programima podrške inovativnoj djelatnosti. Uticaj na korisnike je bio snažan, ali nedovoljno mjerljiv jer nije bilo razvijenih mehanizama za praćenje uticaja projektnih aktivnosti nakon njegovog završetka.

- **Šta se dogodilo kao rezultat implementacije Strategije u smislu napretka u ispunjavanju kriterijuma za pristupanje EU?**

U godišnjem izvještaju o napretku Evropske komisije, poglavlje 25, za Crnu Goru za 2020. godinu se između ostalog kaže⁵:

“Na polju istraživanja i inovacija (R&I), nastavljena je implementacija strategija, uključujući mjere podrške za podsicanje inovacione kulture, dva programa pre-akceleratora za inovativna novoosnovana poduzeća i rad na zakonodavnim izmjenama i dopunama radi uvođenja stimulaturnih fiskalnih mjera. Preduzeti su pozitivni koraci ka „otvorenom pristupu“ usvajanjem revidirane mape puta za nacionalnu istraživačku infrastrukturu, kao i nacionalnog programa za implementaciju principa otvorene nauke. Crna Gora ima rastuću naučnu bazu, a nivo finansiranja raste od 2017. godine.

U junu 2019. godine, Crna Gora je bila prva zemlja u regionu koja je usvojila strategiju pametne specijalizacije (S3), koji pokriva period 2019-2024. Usvojen je novi Zakon o inovacionoj djelatnosti koji predviđa osnivanje Fonda za inovacije koji će djelovati kao posebno tijelo usmjereno na implementaciju inovacione politike, sa posebnim fokusom na S3. Usvojen je i Zakon o podsticajima za razvoj istraživanja i inovacija, pokrenuta je mrežna platforma (www.s3.me) kako bi se omogućila komunikacija i vidljivost aktivnosti povezanih sa S3. Kolaborativni program za inovacije 2019.-2024. jedan je od instrumenata za implementaciju S3-a. Učestvovanje zemlje u programu HORIZON 2020 poboljšalo se i pokazuje vrlo dobar trend za 2019. godinu, ostvarujući 3,2 milijuna eura direktnog doprinosa EU i dostižući procenat uspješnosti od 13,9% u odnosu na prisjek od 12% za ukupni program HORIZON 2020. Kroz instrument EU prepristupne pomoći (IPA), 13 projekata odabrano je u okviru šeme zajedničkog finansiranja za inovativne projektne ideje. Crna Gora se obavezala da će i dalje učestvovati u Evropskom socijalnom istraživanju, Evropski konzorcijum za istraživačku infrastrukturu (ESS-ERIC).”

Nakon ove ocjene Evropske komisije potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se pozitivan trend razvoja inovacionog sistema nastavio i kako bi se ostvarili pozitivni efekti opisani u obrazloženju navedene ocjene.

- **U kojoj mjeri je Strategija izgradila kapacitet MSP da povećaju inovacije?**

Strategija je u velikoj mjeri ojačala kapacitete MSP kada je riječ o inovacionoj djelatnosti. Kao neki od ključnih pokazatelja izdvajaju se: Broj inovativnih organizacija upisanih u Registar, Broj registrovanih patenata, Broj uspostavljenih centara izvrsnosti, i Broj stanara u IPC „TehnoPolis“ Nikšić. Takođe, u sprovedenoj anketi od ukupno 13 odgovora korisnika mjera podrške za NID 58% ispitanika dolazi iz redova poslovnog sektora, odnosno iz sektora MSP, što predstavlja posebno priznanje uzimajući u obzir činjenicu da je Strategija poseban segment djelovanja usmjerila na afirmisanje inovativnih aktivnosti upravo u ovom sektoru.

- **U kojoj mjeri je Strategija demonstrirala izgradnju kapaciteta za inovacije koji se bave dugoročnim nivoima inovacija i podršku Strategiji pametne specijalizacije?**

Strategija je u velikoj mjeri usaglašena sa osnovnim postulatima koje promovise Strategija S3 te je u tom smislu ostvarena intenzivna veza između ova dva strateška dokumenta. Takođe, realizovane aktivnosti su na fonu promovisanja i ostvarivanja ciljeva koje propisuje S3.

⁵ <https://www.gov.me/clanak/234496--izvjestaj-evropske-komisije-o-napretku-gore-gore-za-2020-godinu-ministarstvo-nauke-najbolje-ocijenjen-resor-u-vladi-crne-gore>

- **Šta bi bile najvjerojatnije posljedice ako bi se aktivnosti iz Strategije obustavile ili napustile?**

Obustavljanje aktivnosti na realizaciji aktivnosti iz Strategije bi imale nemjerljive negativne efekte kako po akademsku zajednicu odnosno naučnoistraživački sektor, tako i poslovni sektor. Aktivnosti Strategije su pokrenule čitav niz različitih procesa i uspostavile povoljan ambijent za dalje afirmisanje inovacione djelatnosti.

- **Da li su rezultati Strategije doveli do organizacione promjene i učenja, na primjer: poboljšanja u organizacionoj efikasnosti i djelotvornosti; poboljšanja u politici; poboljšanja /povećanja političke svijesti ili podrške?**

Crna Gora je bila prva zemlja u regionu koja je usvojila Strategiju pametne specijalizacije (S3) i uz evidentnu političku podršku i pažljivo upravljanje i praćenje ima potencijal za generisanje ekonomskog rasta razvojem konkurentskih prednosti zemlje kroz inovativan pristup. Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju osnovan je u martu 2019. godine, dok je njegova kancelarija počela sa radom u martu 2020. godine. Usvojen je novi Zakon o inovacionoj djelatnosti koji predviđa osnivanje Fonda za inovacije koji će djelovati kao posebno tijelo usmjereno posebno na implementaciji S3. Usvojen je i Zakon o podsticajnim mjerama za razvoj istraživanja i inovacija, pokrenuta je mrežna platforma (www.s3.me) kako bi se omogućila komunikacija i vidljivost aktivnosti povezanih sa S3. Sve navedeno govori o značajnim unaprijeđenjima u dijelu kreiranja i sprovođenja politika, kao i postojanje određenog stepena političke volje da se ovi procesi operativno realizuju na najbolji mogući način.

- **Da li su promjene u zakonima ili propisima implementirane i da li je Strategija doprinijela da se teme stave na viši nivo političke agende?**

Usvojeni zakoni su dobar osnov za kreiranje stimulativnog ambijenta za inovacionu djelatnost, kao i za uspostavljanje efikasnog i efektivnog inovacionog ekosistema. Međutim, zakoni nisu još uvijek primjenjivi usljed nedostataka podzakonskih akata što u najkraćem mogućem roku treba operacionalizirati i obezbijediti potpunu primjenu zakona.

- **Kako je Strategija demonstrirala povećani kapacitet donosioca odluka (u smislu novih/usvojenih rješenja; usluga; proizvoda i procesa) za rješavanje sadašnjih izazova?**

Uvođenjem novih instrumenata i sprovođenjem više konkursa podrške inovativnoj djelatnosti kroz proces dodjele i monitoringa odobrenih projekata/grantova može se konstatovati da je došlo do značajnog podizanja kapaciteta na strani donosioca odluka koji su se zasigurno suočavali sa brojnim izazovima tokom ovog procesa. Sa druge strane, korisnici grantova i ostalih podsticajnih mjera imali su priliku da pokažu svoje vlastite kapacitete za inovacije i da kao rezultat prikažu nove proizvode, usluge i servise koji rješavaju određene društvene izazove.

6. Održivost – benefiti se nastavljaju nakon implementacije strateškog dokumenta:

- **U kojoj mjeri su se pozitivni efekti Strategije i akcionih planova nastavili nakon prestanka finansiranja?**

Na bazi ostvarenih rezultata i sprovedenih aktivnosti predviđenih Strategijom može se očekivati da će se pozitivni efekti osjetiti u narednom periodu, ali u roku ne dužem od 3 do 5

godina. Upravo iz tog razlogaporučuje se izrada nove Strategiju inovacione djelatnosti kako bi se pozitivni efekti sačuvali, unaprijedili i nadogradili.

- **Da li je vjerovatno da će implementirana Strategija proizvesti dugoročni i održiv (finansijski, institucionalno, itd.) uticaj na ciljne grupe i/ili kreatore politika?**

Uzimajući u obzir sve rezultate, kao i uticaj postignutih ciljeva, nije za očekivati da će do sada ostvareni efekti Strategije dati neki dugoročni rezultat. Takođe, nedovoljno zaokružen zakonodavni okvir ostavlja prostor za navedeno te je stoga neophodno nastaviti sa započetim aktivnostima kako bi se stvorilo funkcionalno i efikasno inovaciono okruženje.

- **U kojoj mjeri su zainteresovane institucije osmislile i uključile neophodne mehanizme povratnih informacija i monitoringa u svoje planove i sisteme, kojima će se obezbijediti samoobnavljanje (prilagođavanje) da bi se ostvarili ciljevi?**

Uključeni učesnici su na visokom nivou involvirali u svoje planove mehanizme koji će im omogućiti da obezbijede samoobnavljanje usmjereno na postizanje ciljeva, ali se izvodi zaključak kako bi ova aktivnost ipak trebala biti dodatno ojačana i potpomognuta u cilju rješavanja problema sa kojima se organizacije mogu suočiti (prvenstveno na usklađivanje strateških i operativnih ciljeva).

- **Koji je stepen održivosti kapaciteta institucija koje su identifikovane kao zainteresovane strane u Strategiji i akcionom planu?**

Prikupljeni dokazi i nalazi tokom procesa evaluacije pokazuju značajna poboljšanja u smislu izgradnje kapaciteta i modernizacije samih procesa unutar institucija koje su sprovodile Strategiju. Nova znanja i vještine su u dobroj mjeri integrisani u rad pojedinačnih institucija, poput MNA koje je većinu svojih konkursa sprovodilo elektronskim putem i uz angažovanje nezavisnih međunarodnih eksperata koji su ocjenjivali projekte. Međutim, treba istaći brojne izazove s kojima se postojeće institucije suočavaju, naročito usljed nedostatka ljudskih resursa kako u broju ljudi, tako i u njihovom kapacitetu.

- **Koliko su održive buduće mjere u datoj oblasti javnih politika u smislu finansiranja?**

Zaokruživanje zakonodavnog okvira i kreiranje novih finansijskih institucija u sistemu pozitivno će doprinijeti održivosti i kreiranju budućih mjera u ovoj oblasti. Najveći izazov biće adekvatno finansiranje (tj. visina finansijskih sredstava) koje je neophodno unaprijed planirati i obezbijediti kako bi javne politike imale svoj potpuni uticaj.

3.2. CILJEVI I DIZAJN EVALUACIJE

Opšti cilj evaluacije bio je usmjeren na kreiranje okruženja kao osnova za izradu daljih smjernica U KREIRANJU BUDUĆIH STRATEŠKIH PRAVACA U POLITICI INOVACIJA STRATEGIJE INOVATIVNE DJELATNOSTI 2021-2025, DEFINISANJU RELEVANTNOSTI STRATEŠKIH ciljeva, kao i snažnijem fokusu. U tom smislu može se zaključiti da je svrha evaluacije direktno usmjerena na identifikaciju glavnih dostignuća, naučenih lekcija i kreiranja preporuka za finalizaciju do sada ostvarenog ciklusa Strategije, ali i definisanje sljedećeg ciklusa.

Evaluacijom je fokus stavljen na sljedeće aspekte:

- **Procjenu uspješnosti, ostvarenja i naučenih lekcija** ostvarenih u periodu primjene Strategije inovativne djelatnosti i AP;
- **Informacije o djelatnosti, efikasnosti, održivosti, i uticaju Strategije** inovativne djelatnosti i AP, kao i internoj i eksternoj koherentnosti komponenti strategije i njenog AP;
- **Procjenu modaliteta implementacije strategije** i njihovu „spremnost za svrhu“, u smislu strukture koordinacije i implementacije i mješavine vještina, kako bi se isporučili rezultati;
- **Procjenu uloge svih aktera i razvojnih partnera** u implementaciji Strategije;
- **Davanje preporuka za prilagođavanje** kako bi se odgovorilo na nove izazove i prilike te kreirale intervencije preko savjetovanja o glavnim oblastima i mjerama intervencije u narednim godinama radi ostvarenja ciljeva Strategije, što će takođe ući u pripremu nove Strategije inovativne djelatnosti i AP.

U tom smislu, svrha evaluacije je da doprinese odgovornosti i vidljivosti inovacionog okruženja u Crnoj Gori, omogućavajući širenje informacija prema javnosti, zainteresovanim stranama i civilnom društvu.

3.3. METODOLOGIJA EVALUACIJE

Metodologija evaluacije obuhvata primjenu pristupa kombinovanih metoda, koja je u sebi uključivala i sumarne i formativne karakteristike. Prema ovom pristupu, koji je korišćen u izradi izvještaja, primijenjeni su i kvalitativni i kvantitativni metodi istraživanja, čiji je sumarni prikaz dat u Tabeli 1 u nastavku.

Tabela je samo pomoćni mehanizam kojim se nastoji identifikovati relevantnost, djelatnost, održivost i procijenjeni uticaj Strategije, ali i njena spremnost za svrhu i koherentnost kako bi se izveo niz zaključaka i preporuka relevantnih za naredni ciklus planiranja..

Tabela 1. Pregled kriterijuma evaluacije i odgovarajuće metode

RELEVANTNOST	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Mapiranje ključnih aktera u implementaciji Strategije;</i> ○ <i>Sistematizacija i prikupljanje dokumentacije uz primjenu strukturnih alata;</i> ○ <i>Mapiranje dostupnih kontekstualnih analiza, uključujući i one koje se odnose na ciljane oblasti u okviru Strategije inovativne djelatnosti;</i> ○ <i>Analiza realizacije Strategije;</i> ○ <i>Razgovori/komunikacija sa osobljem MER i drugim zainteresovanim stranama koje su angažovane na implementaciji Strategije;</i> ○ <i>Anketa za subjekte inovacione infrastrukture;</i> ○ <i>Onlajn anketa (za korisnike);</i>
DJELOTVORNOST	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Strukturirana analiza dokumentacije u odnosu na 6 posebnih ciljeva koji se odnose na realizaciju Strategije;</i> ○ <i>Analiza podataka o rezultatima iz sistema monitoringa i izvještavanja o Strategiji;</i> ○ <i>Mapiranje urađenih analiza rizika/primijenjenih mjera ublažavanja</i> ○ <i>Razgovori sa angažovanim akterima na implementaciji Strategije</i> ○ <i>Anketa za subjekte inovacione infrastrukture</i> ○ <i>Onlajn anketa (za korisnike)</i> ○ <i>Analiza djelimičnog doprinosa da bi se utvrdio napredak u odnosu na namjeravane rezultate i kreirane rezultate</i>

EFIKASNOST I SPREMNOST ZA SVRHU	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Sistemska analiza strukture upravljanja i koordinacije</i> ○ <i>Sistemska analiza strategija</i> ○ <i>Analiza podataka o rezultatima iz sistema monitoringa i izvještavanja o Strategiji</i>
ODRŽIVOST	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Sistematizacija i prikupljanje dokumentacije uz primjenu strukturnih alata</i> ○ <i>Razgovori sa angažovanim akterima na implementaciji Strategije</i> ○ <i>Anketa za subjekte inovacione infrastrukture</i> ○ <i>Onlajn anketa (za korisnike)</i>
UTICAJ	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Sistematski pregled dokumentacije uz primjenu strukturnih alata</i> ○ <i>Razgovori sa angažovanim akterima na implementaciji Strategije</i> ○ <i>Anketa za subjekte inovacione infrastrukture</i> ○ <i>Onlajn anketa (za korisnike)</i>
KOHERENTNOST	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Sistematizacija i prikupljanje dokumentacije uz primjenu strukturnih alata</i> ○ <i>Analiza podataka o rezultatima iz sistema monitoringa i izvještavanja o Strategiji</i> ○ <i>Analiza podataka o nacionalnim indikatorima</i> ○ <i>Razgovori sa angažovanim akterima na implementaciji Strategije</i> ○ <i>Anketa za subjekte inovacione infrastrukture</i> ○ <i>Onlajn anketa (za korisnike)</i>

Proces evaluacije bio je strukturiran u pet faza. Međutim, neke od faza vršene su paralelno, s obzirom na preklapanja, sinergije i povratne informacije za proces evaluacije:

- **Faza strukturiranja:** U ovoj fazi preduzete su aktivnosti koje su bile usmjerene na definisanje konačnih ciljeva i obima evaluacije, a sve u bliskim konsultacijama sa MER;
- **Faza prikupljanja podataka:** U ovoj fazi prikupljena je raspoloživa dokumentacija, kao i drugi relevantni podaci za potrebe detaljnije analize;
- **Faza konsultacija:** U ovoj fazi sastavljeni su upitnici namijenjeni relevantnim učesnicima u procesu realizacije aktivnosti Strategije;
- **Faza analize:** Na osnovu prikupljenih materijala, podataka i povratnih informacija u fazi konsultacija izvršena je njihova detaljnija obrada i analiza;
- **Formulacija ključnih zaključaka i preporuka:** Zaključci su formulisani oko ključnih kriterijuma evaluacije relevantnosti, efikasnosti, efektivnosti i uticaja.

U skladu sa definisanim planom i rokovima za izradu ovog Izvještaja, uz dostupne materijale su u evaluaciji primarno korišćeni sljedeći izvori:

- **Dokumentacija** (Vlada CG, MONSTAT, dokumenti EU, drugi izvori uporednih iskustava, naučni radovi, i dr.),
- **Internet** ankete (evaluacioni upitnik) za korisnike i za institucije,
- **Informacije** dobijene od strane Ministarstva ekonomskog razvoja i drugih zainteresovanih strana.

Kao metodološki okvir ove studije korišćen je, između ostalog, sistemski pristup, istorijska metoda, sekundarno prikupljanje podataka, statistička analiza, onlajn upitnik i uporedna analiza.

U početnoj fazi obavljen je sveobuhvatan pregled dostupne dokumentacije sa fokusom na: relevantne strateške dokumente na nivou države, prikupljanje statističkih podataka i analiza godišnjih izveštaja za 2017., 2018., 2019. i 2020. godinu.

Analiza dokumentacije počela je pregledom dostupnih godišnjih izvještaja, kao i drugih sekundarnih izvora o statusu implementacije Strategije. Analiza podataka u čitavom pregledu

dokumentacije obezbijedila je homogenizovane nalaze za sve ciljeve Strategije, pritom pokazujući opšte trendove prije nego pojedinačne rezultate.

Pregled dokumentacije obezbijedio je uvid u implementaciju i ostvarene rezultate Strategije.

Nakon pregleda i analize dokumentacije i ostalih relevantnih podataka pristupilo se izradi dva upitnika iz kojih su prikupljene informacije najznačajnijih nacionalnih učesnika u implementaciji, pri čemu je jedan upitnik posredstvom predstavnika MER distribuiran direktno subjektima inovacione infrastrukture.

Kao koristan alat za online upitnik, *Google Forms*, korišćen je za online anketu, prije svega namijenjen krajnjim korisnicima, kako bi se prikupili podaci o njihovim stavovima vezano za realizovane aktivnosti predviđenih Strategijom.

Evaluacija je uključila sve ključne zainteresovane strane u procesu prikupljanja podataka, validacije nalaza i izrade preporuka za buduće programiranje inovacionog okruženja u Crnoj Gori.

Kako bi se odgovorilo na osnovna pitanja koja se odnose na sam proces, ali i na kvalitet evaluacije, primijenjena je analiza doprinosa kao alat za donošenje zaključaka o glavnim doprinosima realizovane Strategije kao i njenih sastavnih komponenti. Evaluator je u svrhu analize doprinosa upotrijebio pristup osnovne teorije za kvalitativnu analizu, utemeljenu u konstantnoj komparativnoj metodi (CCM) i teoretskom uzorkovanju⁶.

Nepriistrasnost sprovedene evaluacije očuvana je upotrebom metodologije evaluacije koja počiva na ukrštanju izvora informacija i koristi kombinaciju metodoloških pristupa (kvantitativni, kvalitativni i participatorni) kako bi se obezbijedila triangulacija informacija putem raznovrsnih sredstava.

3.4. ORGANIZACIJA ZADATKA

Struktura faza evaluacije striktno je slijedila upute iz projektnog zadatka. Sadržaj tri glavne faze predstavljen je u nastavku.

Faza strukturiranja - U fazi strukturiranja evidentirane su informacije i relevantna dokumentacija u Projektnom zadatku; putem revizije pozadine i konteksta Strategije inovativne djelatnosti kroz reviziju dokumentacije i istraživanja raspoloživih sekundarnih izvora; analiza logike intervencije i prilagođavanje liste pitanja evaluacije predloženih u Projektnom zadatku. U okviru ove faze sprovedeno je detaljno mapiranje zainteresovanih strana, matrica evaluacije razrađena je zajedno sa dizajnom evaluacije i odobrena u konsultacijama sa MER.

Faza prikupljanja i tretmana podataka - Analiza dokumentacije počela je pregledom dostupnih godišnjih izvještaja, kao i drugih sekundarnih izvora o statusu implementacije Strategije inovativne djelatnosti. Analiza podataka u čitavom pregledu dokumentacije obezbijedila je homogenizovane nalaze za sve ciljeve Strategije, pokazujući opšte trendove prije nego pojedinačne rezultate. Pregled dokumentacije obezbijedio je uvid u implementaciju i rezultate

---

⁶ Ova vrsta metodologije izvlači varijacije i sličnosti između jedinica analize (institucije, strategije, komponente) kroz upoređivanje unutar i između jedinica.

Strategije inovativne djelatnosti, a evaluator je izvukao niz hipoteza koje su unakrsno provjerene i potvrđene tokom terenskog ispitivanja, a što je obuhvatilo:

Onlajn upitnik za korisnike programa podrške - Evaluator je u saradnji sa MER izradio listu potencijalnih ključnih pružalaca informacija koji će popuniti upitnik u okviru procesa prikupljanja relevantnih informacija veoma važnih za proces evaluacije. Svi identifikovani ključni pružaoci informacija popunili su upitnik tokom jula mjeseca 2021. godine.

Upitnik za ključne faktore inovacione infrastrukture u Crnoj Gori - Proces evaluacije je obuhvatio dvije ankete glavnih zainteresovanih strana koje su angažovane u implementaciji (i monitoringu) Strategije inovativne djelatnosti, tj. Anketu za učesnike u izradi i sprovođenju Strategije i Anketu za ključne subjekte inovacione infrastrukture. Ankete su kreirane radi prikupljanja iskustava aktera u realizaciji aktivnosti Strategije, a tiču se stavova o sadržaju Strategije, implementaciji, glavnim rezultatima, stečenom iskustvu ostvarenom kroz saradnju sa Ministarstvom nauke kao nosiocem strategije, različitim institucijama, partnerima i drugim akterima u sferi inovacionih djelatnosti u Crnoj Gori. Međutim, zbog rastućih izazova u svjetlu pandemije COVID-19, ankete su podijeljene samo kontakt osobama u svakoj ključnoj instituciji koja je zadužena za dostavljanje podataka o realizaciji Strategije i njenih akcionih planova.

Faza sinteze - U fazi sinteze kombinovani su svi nalazi kako bi se došlo do zaključaka, naučenih lekcija i predloga preporuka. Naučene lekcije i preporuke oganizovane su na način koji posebno odgovara glavnom fokusu evaluacije, tj. da sugeriše prilagođavanja koja su potrebna da bi se odgovorilo na nove izazove i prilike; Preporuke za pripremu nove Strategije inovativne djelatnosti i Akcionog Plana kao i podršku u donošenju odluka i na strateškom nivou (planiranje) i na nivou kreiranja intervencija kroz savjetovanje o glavnim oblastima i mjerama intervencije u narednim godinama kako bi se se ostvarili ciljevi Strategije.

3.5. OGRANIČENJA EVALUACIJE

<p>1. Limitirana raspoloživost adekvatnih podataka posebno po nivou ishoda/uticaja rezultata</p>	<p><i>Primjetan je nedostatak podataka o realizovanim aktivnostima koji se odnose na Strategiju i njene aktivnosti, a samim tim je ograničeno i tumačenje ostvarivosti ciljeva Strategije u svijetlu sekundarne dokumentacije. Naime, promatrajući same rezultate Strategije osim direktnih izvještaja i dokumenata proizašlih iz resornog Ministarstva ne postoji dovoljno jasan i sistematizovan skup podataka koji bi išli u prilog tumačenju ili potvrđivanju ostvarenih rezultata.</i></p>
<p>2. Dostupnost podataka u različitim dokumentacijama</p>	<p><i>Promatrajući dokumentaciju koja nije direktni proizvod MER ili srodnih institucija, primjećuje se nedostatak podataka koji bi išli u prilog potvrdi postignutih rezultata. Ovo se posebno odnosi na statističke podatke koji bi išli u prilog sprovedenim mjeram podrške i aktivnostima, kao i rezultatima koji su ostvareni u navedenom periodu.</i></p> <p><i>Ne postoji adekvatna dokumentaciona osnova koja bi svjedočila o aktivnostima subjekata ostvarenih u sklopu inovacione djelatnosti.</i></p>
<p>3. Nedostatak mogućnosti da se prikupe podaci od niza korisnika Strategije inovativne djelatnosti</p>	<p><i>Tokom prikupljanja primarnih podataka, od strane korisnika programa podrške i subjekata inovacione infrastrukture, zabilježen je „sporiji“ priliv popunjavanja upitnika, što se može tumačiti kao jedna od slabosti i same Strategije, jer upućuje na jedan stepen nezainteresovanosti kod „ključnih činilaca“. U tom svijetlu, neophodno je u novoj Strategiji dodatno podstaknuti aktivnosti koje će biti usmjerene na afirmisanje ključnih vrijednosti i stavova, a sve sa ciljem jače povezanosti i identifikacije između strateških odrednica i ciljeva ključnih učesnika u realizaciji Strategije.</i></p>

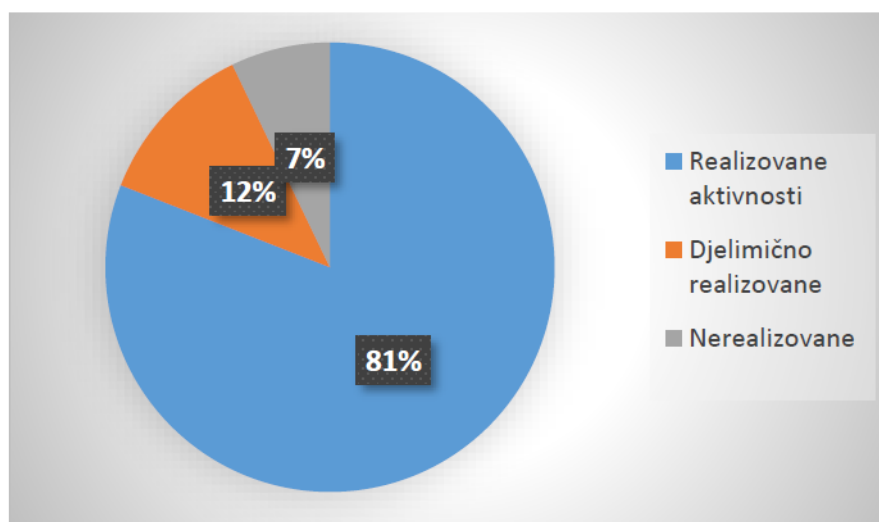
4. KLJUČNI NALAZI (PLANIRANO/OSTVARENO)

Ovo poglavlje predstavlja pregled ukupne uspješnosti sprovođenja Strategije inovativne djelatnosti za period 2016-2020 i njenog Akcionog plana iz različitih perspektiva, a prije svega se odnosi na analizu planiranih, ostvarenih i neostvarenih aktivnosti.

Akcioni plan za sprovođenje Strategije inovativne djelatnosti (2016-2020) usvojen je na period od pet godina (2016-2020) i sastoji se od:

- *Tri (3) strateška cilja;*
- *Devet (9) prioriteta, koji u smislu Uredbe o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata (Službeni list Crne Gore”, br. 054/18 od 31.07.2018.) zapravo predstavljaju operativne ciljeve;*
- *Dvadesetšest (26) mjera; i*
- *Četrdesetdvije (42) aktivnosti.*

Od ukupno četrdesetdvije (42) aktivnosti, u periodu 2016-2020. godina tridesetčetiri (34) je realizovano, pet (5) su djelimično realizovane, dok tri (3) nijesu realizovane.

4.1. NEREALIZOVANE I DJELIMIČNO REALIZOVANE AKTIVNOSTI

U cilju objektivnog sagledavanja nerealizovanih ili djelimično realizovanih aktivnosti prepoznate su sljedeće aktivnosti:

Aktivnosti 5.3 Uspostavljanje IPC u Baru i 5.4. Uspostavljanje IPC u Pljevljima. Na osnovu „Strateškog plana uspostavljanja NTP u Crnoj Gori” (2012), utvrđeno je da se NTP u Crnoj Gori koncipira kao umrežena struktura koja će imati svoje sjedište u Podgorici i tri decentralizovane jedinice – impulsna centra, koji su sastavni dio NTP, i to u: Nikšiću, Baru i Pljevljima. Takođe,

Studija izvodljivosti za uspostavljanje NTP u Crnoj Gori iz 2011. predviđa izgradnju impulsnih centara, odnosno inovaciono-preduzetničkih centara na lokalnom nivou i to u Nikšiću, Baru i Pljevljima. Akcionim planom bilo je planirano sprovođenje pripremnih aktivnosti na uspostavljanju koje nijesu realizovane do kraja 2020. godine, a procjena za njihovo uspostavljanje uradiće se nakon izgradnje NTP-a kao centralne jedinice. Ova aktivnost nije realizovana iz objektivnih okolnosti koje su dominantno vezane za kašnjenje u realizaciji aktivnosti uspostavljanja Naučno-tehnološkog parka Crne Gore koji predstavlja krovnu instituciju za predmetne IPC u 2 grada na sjeveru i jugu Crne Gore. Kako bi se navedena 2 centra formirala potrebno je prvo uspostaviti rad NTP-a kao centralne jedinice u punom kapacitetu (u smislu završenog i useljenog objekta te uspostavljenih modela i sistema podrške zainteresovanim klijentima i korisnicima usluga). Osim toga, potrebno je uraditi inovirani Strateški plan uspostavljanja Naučno-tehnološkog parka Crne Gore koji je star skoro 10 godina te analizirati potrebe tržišta i mogućnosti u predmetnim opštinama što je preduslov za uspostavljanje navedenih IPC. Postoji realna mogućnost da će analiza trenutnih i budućih tržišnih potreba pokazati određena odstupanja od prvobitnog plana definisanog 2011 godine, te će realizacija ovih aktivnosti zavisiti od zaključaka te analize.

Aktivnost 7.3 Formiranje Informativnog centra za intelektualnu svojinu. Navedeni centar trebao je da postane organizaciona jedinica Zavoda za intelektualnu svojinu Crne Gore. U skladu sa Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave iz decembra 2018. godine, Zavod za intelektualnu svojinu je ukinut i postao je dio Ministarstva ekonomije, odnosno Ministarstva ekonomskog razvoja, Direktorata za unutrašnje tržište i konkurenciju. Uslijed navedenih realnih i objektivnih razloga ova aktivnost nije realizovana u 2019. godini. Nadležna institucija za sprovođenje ove mjere preporučila je brisanje aktivnosti zbog institucionalnih promjena i realne nemogućnosti implementacije.

Aktivnost 12.1 Dodjela nagrada pronalazaču/inovatoru za najuspješnije inovativno rješenje. Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta nije dodijeljivalo nagradu pronalazaču/inovatoru za najuspješnije inovativno rješenje u 2020. godini. Iz resora nauke je konstatovano da se u narednom periodu najvjerovatnije neće dodjeljivati nagrade za ovu kategoriju. U kontekstu cjelokupne realizacije Akcionog plana ova aktivnost smatra se djelimično realizovanom obzirom da je u prethodnim godinama bila uspješno realizovana.

Važno je napomenuti da je na stepen realizacije, odnosno nerealizacija određenog broja aktivnosti u toku 2020. godine, u značajnoj mjeri doprinijela pojava epidemije virusa COVID-19 i razvoj nepovoljne epidemiološke situacije u zemlji.

Aktivnost 5.2 Uspostavljanje centralne jedinice Naučno-tehnološkog parka (NTP) u Podgorici i uspostavljanje programa podrške. U dijelu razvoja inovacione infrastrukture započeti su radovi na zgradi Naučno tehnološkog parka u maju 2020. za koje je do sada utrošeno cca 2 miliona €. Očekuje se da radovi budu okončani tokom 2022. godine, iako je prvobitni plan bio realizacija ove aktivnosti do kraja 2021 godine. NTP je u 2020. godini realizovao niz aktivnosti iz domena svojih ovlaštenja (obuke i radionice, predakceleracijski programi, promotivni događaji, podizanje kapaciteta inovativne zajednice), a jedan broj događaja je održan on-line putem. NTP broji 4 zaposlena lica i jednog stažistu. Radovi na zgradi NTP će se najvećim dijelom izvoditi tokom 2021. i 2022. godine, uz mogućnost pomjeranja postavljenih rokova za završetak radova. Javni poziv za stanare je planiran za ljeto ili jesen 2021. godine, odnosno zavisno od

završetka radova. Organizovanje događaja, konferencija, promotivnih i edukativnih aktivnosti, implementacija projekata je planirana uz prilagođavanje načina i uslova za organizaciju i implementaciju. Dalje aktivnosti na realizaciji projekta NTP CG će dominantno zavisiti od dinamike završetka radova na objektu, a imajući u vidu činjenicu da je jedan od osnovnih alata za podršku inovativnoj zajednici upravo moderno opremljen multifunkcionalni poslovni objekat koji pruža čitav set usluga svojim stanarima. Osim završetka objekta, realizacija i stepen uspješnosti ove aktivnosti bit će dominantno vezana za aktivnu uključenost i podršku njegovih osnivača: Vlade Crne Gore (resornog Ministarstva) i Univerziteta Crne Gore (Rektorata i većine fakulteta). Treći i ujedno izuzetno važan faktor koji utiče na uspješnost realizacije ovog projekta jesu dostupna finansijska sredstva koja trebaju biti adekvatna očekivanjima osnivača i cjelokupne inovacione zajednice. U suprotnom, uslijed nedostatka finansijskih sredstava za realizaciju razvojnih projekata, rezultati NTP-a mogu biti veoma ograničeni.

Aktivnost 8.1: Osnivanje Centra za transfer tehnologija (CTT) i stručne usluge na UCG. U okviru IPA projekta BESME urađena je Mapa puta za uspostavljanje Centra za transfer tehnologija i to prema modelu da centar bude nacionalno tijelo kao organizaciona jedinica Naučno-tehnološkog parka, što će dalje biti razrađeno kroz godišnji program rada NTP za 2021. i 2022. godinu. Gore pomenutim dokumentom treba da se postavi osnova za formiranje kancelarije za tehnološki transfer. Uspostavljanje Kancelarije za tehnološki transfer predviđeno je za 2022. godinu i dalje u kontinuitetu obzirom da se radi o veoma kompleksnom i zahtjevnom projektu koji do sada nije imao adekvatan tretman kod različitih korisnika usluga, u prvom redu akademskog i privrednog sektora, ali i državnih institucija.

Ministarstvo ekonomskog razvoja pomaže kompanijama i akademskom sektoru da povećaju transfer inovacija i tehnologija u okviru implementacije inovacionih projekata i kolaboracija između fakulteta/istraživačkih institucija i kompanija. Sa druge strane, IPC „Tehnopolis“ u Nikšiću i NTP CG podržavaju transfer tehnologije u okviru svojih programa čiji je cilj podrška inovativnim idejama i start-up preduzećima. UCG je takođe osnovao centar za transfer tehnologija i stručne usluge kako bi se osnažila veza između Univerziteta i poslovnog sektora. Predviđeno je da Centar radi na unapređenju mogućnosti za efikasnu i efektivnu primjenu naučno-istraživačkih rezultata UCG, s ciljem razvoja privrede i društva. Takođe, u Centru će se raditi i na podsticanju transfera znanja između Univerziteta i privrede, pružanju podrške u plasmanu novih tehnologija i inovacija, povezivanju istraživača i kompanija te internacionalnom povezivanju sa sličnim institucijama radi razmjene informacija i posredovanja u procesima transfera tehnologija na međunarodnom novou.

Važno je napomenuti da je osnivanje TTO centra izuzetno osjetljivo pitanje kojem se treba pristupiti studiozno i pažljivo kako se ne bi desilo da taj centar ostane polurealizovana aktivnost sa ograničenim ili minimalnim rezultatima. Kako bi se taj scenario izbjegao važno je uključiti sve učesnike u proces dizajna i realizacije ovog centra te obezbijediti kontinuirano finansiranje i edukaciju svih zainteresovanih strana, a posebno menadžmenta ovog centra. Jedino sinhronizovanim aktivnostima moguće je ostvariti željene rezultate što predstavlja ujedno i najveći izazov uspostavljanja ovog centra.

9.1: Uspostavljanje Jadranskog Otvorenog sistema inovacija (OIS) i OSI hub/a. Ova aktivnost odnosi se na projekt koji se realizovao u okviru programa ADRION i čiji cilj nije uspostavljanje Centra za inovacije u Crnoj Gori, već Hub-a za Otvoreni sistem inovacija. Bivše Ministarstvo nauke

Crne Gore učestvovalo je u projektu samo u svojstvu pridruženog partnera, odnosno pratilo je rezultate projekta u kontekstu kreiranja prve makro regionalne Strategije pametne specializacije i hub-a OSI bez utvrđenih obaveza Crne Gore za formiranje Centra za inovacije u ovom projektu. Projekat OIS-AIR uspješno je završen u decembru 2020. godine sa mnogim pozitivnim rezultatima, kao što su: razvoj Makroregionalne S3 strategije, pokretanje transnacionalnog poziva za dokazivanje koncepta i uspostavljanje OISAIR mreže.

4.2. STEPEN OSTVARENJA OPERATIVNIH CILJEVA

Akcionim planom za sprovođenje Strategije inovativne djelatnosti (2016-2020) definisani su samo indikatori rezultata na nivou utvrđenih aktivnosti, kao i indikatori učinka na nivou Strategije za 2020. godinu, ali ne i indikatori učinka na nivou operativnih ciljeva.

Za potrebe izrade ove evaluacije, izdvojeni su neki od glavnih indikatora učinka objedinjeni po operativnim ciljevima (prioritetima):

- Broj inovativnih organizacija upisanih u Registar kojih je trenutno 93, u odnosu na nultu polaznu vrijednost;
- Broj registrovanih patenata kojih je 3.729, u odnosu na polaznu vrijednost 2.542;
- Broj uspostavljenih centara izvrsnosti kojih je trenutno 3, u odnosu na nultu polaznu vrijednost;
- Broj stanara u IPC „Tehnopolis“ Nikšić kojih je trenutno 26, u odnosu na nultu polaznu vrijednost;
- Broj organizovanih događaja, obuka, promocija i dr. je dostigao 175, u odnosu na polaznu vrijednost 30;
- Broj akreditovanih studijskih programa sa praktičnom nastavom kao obavezan dio kurikuluma u obimu 25% dostigao je 170 u odnosu na nultu polaznu vrijednost;
- Broj uspostavljenih partnerstava naučnoistraživačkih ustanova i privrednih subjekata u okviru grantova koji trenutno iznosi 27, u odnosu na polaznu vrijednost 8;
- Broj odobrenih inovativnih projekata trenutno iznosi 22, u odnosu na nultu polaznu vrijednost;
- Broj osnovanih spin-off preduzeća kroz inovativne projekte kojih je trenutno 2 u odnosu na nultu polaznu vrijednost;
- Broj odobrenih projekata u okviru H2020 iznosi 27 u odnosu na 1 projekat u 2016. godini, dok je 10 odobrenih Eureka projekata u odnosu na 2 iz 2016. godine.

U odnosu na međunarodne indikatore relevantne za sistem inovativne djelatnosti, Crna Gora bilježi pozitivan trend tokom godina i rangirala se na sljedeći način:

- Globalni indeks konkrentnosti – Komponenta 12 Inovacioni kapaciteti (Svjetski ekonomski forum - WCF): 2016: 94/138; 2018: 71/141; 2019: 69/141;*
- Globani inovacioni indeks (Svjetska organizacija za intelektualnu svojinu - WIPO) – 2016: 51/128; 2018: 52/124; 2019: 45/129.*

*Podaci za 2020. godinu nijesu dostupni.

4.3. GLAVNI POKAZATELJI USPJEŠNOSTI REALIZACIJE STRATEŠKIH CILJEVA DO 2020. GODINE

Procenat ulaganja u IR - Ukupna nacionalna potrošnja na IR u 2014. godini od 0,36% BDP-a povećala se po posljednjim podacima objavljenim u junu 2020. godine na 0,5% do 2018. godine (23,49 mil. € bruto izdataka za I&R) što je za 0,13% više u odnosu na 2017. godinu.

Procenat ulaganja privatnog sektora - Ulaganja poslovno-preduzetničkog sektora u IR, koja su u 2014. g. iznosila oko 0,14% BDP-a. U segmentu rasta investicija u IR, kroz saradnju NI institucija i preduzeća, indikator Iznos ulaganja u IR poslovnog sektora je povećan za 20%, t.j. sa 18% u 2017. g. na 38% u 2018.g. Najviše sredstava na IR u 2018. godini utrošeno je u poslovno – preduzetničkom sektoru (38 % ili 9 mil.€), što je tri puta više ulaganja u odnosu na 2017. G. (2,8 mil.€). Navedenom rastu ukupne potrošnje na IR i ulaganjima poslovno-preduzetničkog sektora su doprinijela značajna ulaganja u inovativne grantove za partnerstva nauke i privrede, podrška za start up preduzeća, podrška za učešće preduzeća u EUREKA, HORIZON, COSME, IPA, COST programima i povećanje broja i kapaciteta istraživača u okviru ovih programa.

Broj osoblja angažovanog na poslovima IR - Na poslovima istraživanja i razvoja u 2014. godini angažovano je 2.339 lica, dok je u 2020. godini angažovano oko 2.600 lica. U 2018. godini na poslovima istraživanja i razvoja bile su angažovane 2382 osobe, od kojih je 1596 istraživača, 501 stručni saradnik i 285 pomoćnih osoba. Broj istraživača i FTE istraživača nije dostigao planirano povećanje u toku 2020. godine usljed slabije mogućnosti angažovanja istraživača i FTE istraživača na programima i projektima, što je uzrokovano COVID krizom.

Broj inovatora - Prema zvaničnim podacima MER (ZIS) trenutno je registrovano 56 inovatora koji su svoje pronalaskе zaštitili patentom. Porast je bio veći nego što je planirano, tako da, zaključno sa krajem 2020. godine, imamo broj od 90 inovatora umjesto planiranih 70 inovatora.

Broj registrovanih patenata - Prema zvaničnim podacima MER (ZIS) trenutno je kod ovog Zavoda registrovano 2.383 patenta, dok se u 2020. godini očekuje porast za 1.200 patenata. Do kraja 2020. godine registrovano je 3.729 što prevazilazi ciljanu vrijednost za 146 patenata.

Broj „start-up“ preduzeća nastalih u okviru realizacije programa podrške je 10 - finansirani kroz podršku za inovativne grantove (2); Predakceleracijske programe “StartUp Activator” (3) i “Boost me Up” (4); kao i u okviru implementacije inovativnih projekata formiran je 1 spinoff i podržan 1 startup sa sjedištem u Tehnopolisu (Uhura solutions d.o.o.).

Rangiranje po Globalnom inovativnom indeksu - Globalni inovativni indeks, kao jedan od međunarodnih indikatora preformansi zemalja na polju inovacija, ali i smjernica za kreatore politika u planiranju budućih aktivnosti, od posebnog je značaja za utvrđivanje uspješnosti nacionalne politike inovacija. Crna Gora se u 2019. godini pozicionirala na 69. mjestu (od 141) kada je u pitanju stub 12 Globalnog inovativnog indeksa (Innovation capability).⁷

---

⁷ http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

4.4. TABELARNI PREGLED REALIZOVANIH AKTIVNOSTI U OKVIRU STRATEGIJE INOVATIVNE DJELATNOSTI 2016 – 2020

Nivo	Redni broj	Cilj / Mjera / Aktivnost	Nadležnost	Ostvareni rezultati	Planirana investicija	Realizovana investicija	Izvor finansiranja	Napomena / Komentar / Odstupanja od plana
STRATEŠKI CILJ 1:		Povećanje kapaciteta za inovacije i tehnološki razvoj Crne Gore						
Operativni cilj 1	Utvrđivanje pravnog okvira za obavljanje inovativne djelatnosti u Crnoj Gori							
Mjera 1	Regulisanje uslova za uvođenje inovativnih organizacija (IO) u sistem inovacija Crne Gore							
Aktivnost	1.1.	Usvajanje Pravilnika o bližim uslovima za upis u Registar IO	MN	Usvojen pravilnik u 2016. godini	n/a	-	-	Preporučuje se izmjena Pravilnika u smislu proširenja vrste inovativnih organizacija koje će biti uvedene u sistem kroz novi Zakon o inovacionoj djelatnosti, kao i izmjena uslova za upis u Registar inovativnih organizacija.
Aktivnost	1.2.	Usvajanje Pravilnika o sadržaju Registra, načinu upisa i brisanju iz registra pravnog lica koje se bavi ID	MN	Usvojen pravilnik u 2016. godini	n/a	-	-	
Aktivnost	1.3.	Upis u Registar inovativnih organizacija	MN	Broj upisanih inovativnih organizacija u Registar: 93 (2020)	n/a	Redovna sredstva	Budžet	Na osnovu novog Zakona (Sl. list CG", br. 82/2020), u Registar će biti upisani i novi subjekti ID poput startupova, spinoff kompanija, pronalazača, inovatora i sl.

Mjera 2		Regulisanje pravnog okvira za finansiranje inovativnih programa i projekata						
Aktivnost	2.1.	Usvajanje Pravilnika o bližim uslovima i načinu korišćenja sredstava za in. programe i projekte	MN	Usvojen pravilnik u 2016. godini	n/a	-	-	
Mjera 3		Unapređenje pravnog okvira za patente						
Aktivnost	3.1.	Usvajanje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o patentima sa Pravilnikom o sadržini registara, prijava i drugih podnesaka, načinu podnošenja prijava i objavljivanju podataka u postupcima pravne zaštite pronalazaka	MEK	Usvojen Zakon i prateći Pravilnici u 2017. godini Broj registrovanih patenata: 3.066 (2018) 3.435 (2019) 3.729 (2020)	n/a	-	-	
Operativni cilj 2		Unapređenje infrastrukture za podršku inovacijama i tehnološkom razvoju						
Mjera 4		Uspostavljanje centra izvrsnosti u Crnoj Gori						
Aktivnost	4.1.	Uspostavljanje i realizacija prvog centra izvrsnosti u Crnoj Gori	MN, UCG	Osnovan Institut „Centar izvrsnosti za istraživanja i inovacije“ na UCG 2018.god.; Broj registrovanih patenata: 6; Partnerstvo sa privrednim subjektima: 3	n/a	297.034 (2018) 70.000 (2019)	Kredit Svjetske banke	Centar formiran na UCG, završeno finansiranje projekta 2019. godine
Aktivnost	4.2.	Uspostavljanje i realizacija drugog centra izvrsnosti u Crnoj Gori	MN	Konkurs realizovan u 2019. g. Broj novih centara izvrsnosti: 2 (FOODHUB i CEBIMER)	1.907.512€ za 3 god.	250.000 (2019) 534.878 (2020)	Budžet	Finansiranje dva projekta CI u toku (jan 2020 - dec 2022)

Mjera 5		Projekat uspostavljanja prvog Naučno-tehnološkog parka u Crnoj Gori						
Aktivnost	5.1.	Uspostavljanje Inovaciono-preduzetničkog centra (IPC) „Tehnopolis“ u Nikšiću i uspostavljanje programa podrške	MN, Opština Nikšić, MIDT, MPRR, IRF, DJR	Uspostavljen IPC „Tehnopolis“ d.o.o. u Nikšiću (2016) Broj stanara: 24 (2018), 29 (2019), 26(2020)	n/a	-	-	Opremljene tri nove laboratorije i stavljene u funkciju u 2020. godini
Aktivnost	5.2.	Uspostavljanje centralne jedinice NTP u Podgorici i uspostavljanje programa podrške	MN, UCG	Uspostavljen NTP CG kao d.o.o (2019) Broj stanara u 2020: 0	8.040.000	oko 2.000.000	Kapitalni budžet	U toku je izgradnja objekta NTP, očekuje se da radovi budu okončani u 2022.
Aktivnost	5.3.	Uspostavljanje Inovaciono-preduzetničkog centra u Baru	MN	nije bilo aktivnosti	n/a	-	-	Studija izvodljivosti za uspostavljanje NTP (2011) i Strateški plan za uspostavljanje NTP (2012) predviđaju dva nova centra u Baru i Pljevljima
Aktivnost	5.4.	Uspostavljanje Inovaciono-preduzetničkog centra u Pljevljima	MN	nije bilo aktivnosti	n/a	-	-	Procjena za ovaj centar uradiće se nakon uspostavljanja NTP-a kao centralne jedinice
Mjera 6		Aktivnosti na uspostavljanju inkubatora						
Aktivnost	6.1.	Uspostavljanje inkubatora	MEK, BsC Bar, RBC Berane, BC Podgorica, BI Cetinje	Uspostavljen 1 novi inkubator Cetinje (2019); Broj stanara inkubatora u 2020.g: Bar 29, Berane 4	n/a	275.135	42,253 (priv.sektor) 175.173 € (donatori) 56.709 € (Javni sektor, Opština)	
Mjera 7		Unapređenje informacione infrastrukture za oblast intelektualne svojine						

Aktivnost	7.1.	Formiranje Registra патената	Zavod za intelektualnu svojinu	Realizovano 2017. Broj registrovanih патената: 3.729 (2020) , u odnosu na polaznu vrijednost 2.542;	n/a	n/a	n/a	
Aktivnost	7.2.	Razvoj i instaliranje softvera za žigove u ZIS	Zavod za intelektualnu svojinu	Formiran Softver za žigove; Završena Integracija uTMview i DesignView Završena implementacija IPAS i HDBPI koji obuhvata i Desing class	n/a	n/a	n/a	
Aktivnost	7.3.	Formiranje Informativnog centra za intelektualnu svojinu	Zavod za intelektualnu svojinu	Aktivnost nije realizovana	n/a	-	-	Nadležna institucija za sprovođenje ove mjere je 2019. godine preporučila brisanje aktivnosti zbog institucionalnih promjena i realne nemogućnosti implementacije.
Mjera 8		Osnivanje Centra za tehnološki transfer						
Aktivnost	8.1.	Osnivanje Centra za transfer tehnologija (CTT) i stručne usluge na UCG	UCG	Centar za transfer tehnologija osnovan u okviru Instituta-Centar izvrsnosti za istraživanja i inovacije	n/a	-	-	U okviru IPA projekta BESME urađena je Mapa puta za uspostavljanje Centra za transfer tehnologija, što može biti osnova za formiranje nacionalne kancelarije za tehnološki transfer koja bi bila formirana u NTP-u. Rok za realizaciju je 2022. godina.
Mjera 9								

Aktivnost	9.1.	Uspostavljanje Jadranskog Otvorenog sistema inovacija (OIS) i OSI hub-a	Ministarstvo ekonomskog razvoja	Uspostavljen Jadranski OSI i OSI hab (2020)	n/a	-	-	Institucije iz Crne Gore koje žele da uđu u ovu mrežu mogu se prijaviti u bilo kom trenutku. Web stranica projekta (www.oisair.net)
Operativni cilj 3		Jačanje ljudskih resursa za inovacije i tehnološki razvoj						
Mjera 10		Povezivanje visokog obrazovanja i privrede, uspostavljanje modela cjeloživotnog učenja i podizanje preduzetničkoinovativnog karaktera obrazovanja						
Aktivnost	10.1.	Usklađivanje sistema obrazovanja sa potrebama tržišta rada	Ministarstvo prosvjete	Uvedena praktična nastava kao obavezan dio kurikuluma u obimu 25% (2017) 170 akreditovanih studijskih programa sa praktičnom nastavom (2020) Na ustanovama visokog obrazovanja realizuje se 8 programa cjeloživotnog učenja	n/a	-	-	
Mjera 11		Organizacija obuka, treninga, radionica, seminara i konferencija na temu inovacija, tehnološkog razvoja, prava intelektualne svojine, inovativnih startup-ova i preduzetništva						
Aktivnost	11.1.	Organizacija promotivnih događaja i obuka na temu inovacija i saradnje aktera u sistemu inovacija	Ministarstvo nauke	Broj događaja: 10 (20018), 11 (2019), 9 (2020)	n/a	18.850 u 2019.	Budžet	
Aktivnost	11.2.	Organizacija Konferencije sa crnogorskom dijasporom	Ministarstvo nauke	Aktivnost realizovana u novembru 2017. u Budvi	n/a	4.000,00	Kredit Svjetske banke	
Aktivnost	11.3.	Obuke na temu intelektualne svojine	Zavod za intelektualnu svojinu	2-3 obuke godišnje Broj učesnika: c.c.a 500	n/a	Redovna sredstva	Budžet, EPO i WIPO	

Aktivnost	11.4.	Obuke, seminari, treninzi, radionice, škole i promotivni događaji na temu inovativnih „start-up“ i preduzetništva	MER, IPC „Tehnopolis“ NK, BSC Bar, Privredna komora	Godišnji broj događaja: ~ 50 Broj učesnika: > 1000 godišnje Realizovana 2 predakceleracijska programa, broj timova: 31	n/a	Redovna sredstva	Budžet i donatorska sredstva	
Aktivnost	11.5.	Organizacija obuka, radionica, takmičenja i drugih događaja od strane NVO	Digitalizuj.me, Fondacija „Mladi pronalazači“, NVO „PRONA“ i druge NVO	Godišnji broj događaja: ~ 17	n/a	10.310 (2019) 81.427,00 € donatori (2020) 17.384,00 € budžet (2020)	Budžet i donatorska sredstva	
Mjera 12		Stimulisanje inovatora i autora inovativnih rješenja						
Aktivnost	12.1.	Dodjela nagrada pronalazaču/ inovatoru za najuspješnije inovativno rješenje	Zavod za intelektualnu svojinu Ministarstvo nauke	Dodijeljene 2 WIPO Nagrade za najbolji pronalazak i najbolji esej na temu pronalazaštva (ZIS-2018) - Dodijeljene godišnje nagrade najboljem pronalazaču/inovatoru (MN) u periodu 2017-2019	n/a	-	-	
Aktivnost	12.2.	Promocija međunarodnih instrumenata stimulisanja inovatora	Ministarstvo nauke	Broj promotivnih aktivnosti: 2 događaja godišnje	n/a	-	-	
Operativni cilj 4		Praćenje uspješnosti realizacije mjera koje podstiču inovacije						
Mjera 13		Unapređenje sistema statistike za oblast inovacija						

Aktivnost	13.1.	Izrada Plana za razvoj nacionalne statistike inovacija	MONSTAT	Izrađena Mapa puta za razvoj nacionalne statistike inovacija; - Sprovedeno pilot istraživanje za statistiku inovacija za 2016-2018 (2019) - Crna Gora uključena u European Innovation Scoreboard od 2020. - Broj izvještajnih jedinica: 871 (2020)	n/a	Redovna sredstva	Budžet	Shodno Godišnjem planu zvanične statistike za 2021. godinu, istraživanje Inovativne aktivnosti preduzeća u periodu od 2018. do 2020. (sprovedi se dvogodišnje) će se sprovesti tokom 2021.god, a objava podataka je planirana za jul 2022. god.
STRATEŠKI CILJ 2:		Jačanje instrumenata povezivanja i saradnje aktera u sistemu inovacija						
Operativni cilj 5		Finansiranje grant šema za kolaborativne projekte akademskog, naučnog i privrednog sektora						
Mjera 14		Kolaborativni grantovi za projekte IR u okviru INVO projekta						
Aktivnost	14.1.	Kolaborativni grantovi za projekte IR u okviru INVO projekta	Ministarstvo nauke	Broj odobrenih grantova: 8; Broj partnerstava Ni ustanova i privrednih subjekata: 8; Broj patenata: 2	n/a	Redovna sredstva	Kredit Svjetske banke	Ukupan iznos opredijeljen 8 istraživačkih grantova, u periodu 2014-2017. godine, iznosio je 2.540.000. €.
Mjera 15		Grant šema „Transfer znanja između sektora visokog obrazovanja, istraživanja i privrede“						
Aktivnost	15.1.	IPA Grant šema „Transfer znanja između sektora visokog obrazovanja, istraživanja i privrede“	Ministarstvo nauke	Realizovano u 2017. godini Broj odobrenih grantova: 14; Broj partnerstava NI ustanova i privrednih subjekata: 14	n/a	354.598,00	IPA	Podrška realizovana kroz PA IV Operativni program za razvoj ljudskih resursa
Operativni cilj 6		Finansiranje inovativnih programa i projekata						
Mjera 16		Program sufinansiranja inovativnih projekata						

Aktivnost	16.1.	Konkurs za sufinansiranje inovativnih projekata	Ministarstvo nauke	Realizovano 2019. godine Broj odobrenih inovativnih projekata: 5; Broj uključenih MSP: 2;	200.000 (2019)	61.000 (2019)	Budžet	
Mjera 17		Grantovi za inovacije						
Aktivnost	17.1.	Program dodjele grantova za inovativne projekte	Ministarstvo nauke	Broj odobrenih grantova za inovativne projekte: 18; Broj partnerstava NI ustanova i MSP: 10 Broj osnovanih spin-off preduzeća (2019): 1	1.7M za period 2019-2021	202.750 (2018) 363.869 (2019) 341.355 (2020)	Budžet	odobreno odlaganje roka realizacije jednog broja projekata uslijed pandemije - Planirano objavljivanje novog konkursa za inovativne projekte za 2021. koji će biti sufinansiran kroz IPA sredstva
Mjera 18		Finansijska podrška za podsticanje inovativnosti MSP						
Aktivnost	18.1.	Realizovati Program za unaprjeđenje inovativnosti malih i srednjih preduzeća	Ministarstvo ekonomije	Broj podržanih MSP: 3 (2017), 9 (2018), 18 (2019) i 49 (2020);	50.000 godišnje	10.425 (2017) 30.725 (2018) 60.559 (2019) 172.017 (2020)	Budžet	Program za unaprjeđenje inovativnosti MSP nastaviće se i u narednom periodu
Operativni cilj 7		Jačanje kapaciteta za učešće u EU programima za inovacije						
Mjera 19		Stimulisanje učešća u EU i međunarodnim programima za podršku inovacijama						
Aktivnost	19.1.	Organizacija obuka, treninga, radionica i konferencija u cilju promocije EU programa	Ministarstvo nauke	Broj promotivnih događaja: 10 (2017), 7 (2018) 8 (2019), 7 (2020);	-	Redovna sredstva	Budžet	

				Broj učesnika: 200-360 godišnje				
Aktivnost	19.2.	Stimulisanje učešća u H2020 i EUREKA programima	Ministarstvo nauke	Ukupan broj H2020 projekata: 27 Ukupan broj odobrenih EUREKA projekata: 10	130.000 (2019) 360.000 (2020)	30.000 (2017) 53.000 (2018) 124.379 (2019) 356.518 (2020)	Budžet	U narednom periodu nastaviće se sa sufinansiranjem Eureka projekata
STRATEŠKI CILJ 3:		Jačanje potencijala za inovacije u privrednom sektoru						
Operativni cilj 8		Jačanje inovacionog potencijala MSP i njihove prepoznatljivosti u sistemu inovacija						
Mjera 20		Jačati inovativnost preduzeća kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda						
Aktivnost	20.1.	Realizacija Programa povećanja regionalne i lokalne konkurentnosti kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja	Ministarstvo ekonomije/ ekonomskog razvoja	Podržano 127 preduzeća za uvođenje međunarodnih standarda u ukupnom iznosu od 493.362	-	493.362 EUR	Budžet	Nastaviće se programska podrška za uvođenje standarda i u budućem periodu
Mjera 21		Podsticati razvoj inovativne aktivnosti klastera						
Aktivnost	21.1.	Realizacija programa podsticanja razvoja klastera u Crnoj Gori za 2017. godinu	Ministarstvo ekonomije	Broj podržanih inovativnih klastera: 7 (2017) 9 (2018), 10 (2018), 7 (2020)	-	98.000 (2017) 101.357 (2018) 80.954 (2019) 493.362 (2020)	Budžet	Nastavak podrške razvoju klasterima
Mjera 22		Unaprijediti korišćenje instrumenata za finansiranje inovacija i jačati inovativnu djelatnost putem kreditne podrške						

Aktivnost	22.1.	Realizacija Programa podrške ulaganjima u ICT sektor	Investiciono-razvojni fond IRF	Broj odobrenih kredita MSP: 1 (2019) Nije bilo prijavljenih preduzeća u 2017, 2018. i 2020. godini	n/a	450.000 (2019)	IRF	IRF će nastaviti sa programom podrške i u 2021. godini.
Mjera 23		Unaprijediti korišćenje instrumenata za finansiranje inovacija i jačati inovativnu djelatnost putem modela kreditne i grant podrške						
Aktivnost	23.1.	Realizacija Programa podrške za modernizaciju industrije	Ministarstvo ekonomije	Broj podržanih MSP: 1 (2017), 7 (2018), 6 (2019), 2 (2020); Iznos kredita: 65.000 (2017), 837.000 (2018), 583.880 (2019) 153.400 (2020);	150.000 (2019) 200.000 (2020)	Iznos subvencija: a: 13.000 (2017) 126.498 (2018) 74.716 (2019) 39.932 (2020)	Budžet	Potrebno je nastaviti sa programom koji će u narednom periodu obuhvatiti dvije linije i to Liniju za podsticaj proizvodnih procesa i Liniju za modernizaciju prerađivačke industrije. Definisanje programa je u toku
Mjera 24		Unaprijediti korišćenje instrumenata za finansiranje rizičnog kapitala za podsticanje inovacija						
Aktivnost	24.1.	Implementirati instrumente vlasničkog/rizičnog kapitala u okviru ENIF i ENEF fonda za inovativna preduzeća	MEK, IRFCG, EBRD	Broj podržanih startup preduzeća: 2 (2019) Organizovano nekoliko promotivnih događaja	n/a	430.000 (2019)	ENIF fond (WB EDIF program)	
Operativni cilj 9		Jačanje podrške učešću u međunarodnim programima za MSP						
Mjera 25		Stimulisanje učešća u programima podrške za MSP						
Aktivnost	25.1.	Stimulisanje učešća u besplatnom programu mentorstva sa Japanom	Ministarstvo ekonomije, JICA	Broj preduzeća korisnika programa – 13 (2018), 10 (2019) 12 (2020) korisnika mentoring usluga: 13+10; Broj obučanih mentora: 7+12	35.000 (2019)	14.621 (2019) 8.136 (2020)	Budžet	Potpisivanje novog Sporazuma o saradnji sa JICA očekuje se u 2021. gdje slijedi nastavak realizacije ugovorenih i planiranih aktivnosti.

Aktivnost	25.2.	Stimulisanje učešća u programu ERASMUS za mlade preduzetnike	ADPn/aZID	Broj promotivnih događaja: 5 (2018), 7 (2019); Broj registrovanih korisnika: 3(2018), 10(2019) 21(2020)	14.710 (2019)	12.195 (2019)	EU sredstva	
Mjera 26		Stimulisanje učešća u EU programima za MSP						
Aktivnost	26.1.	Organizacija obuka, treninga, radionica i konferencija u cilju promocije EU programa za MSP	Ministarstvo ekonomije	Broj promotivnih događaja: 20(2018), 10 (2019) 3 (2020); Broj učesnika : 875(2018), 400 (2019), 68 (2020)	n/a	5.000 (2019) 12.000 (2020)	Budžet	Nastavak realizacije aktivnosti kroz novi programski period
Aktivnost	26.2.	Jačanje kapaciteta u okviru realizacije projekta EEN	Ministarstvo ekonomije	(podaci za period 2018-2020) Broj pruženih informacija: 935; Broj partnerstava: 28; Broj poslovnih sastanaka: 321; Broj edukativnih događaja na temu inovacija: 30	n/a	5.000 (2019) 8.000 (2020)	EU sredstva /EEN	Nastavak realizacije aktivnosti kroz novi programski period

4.5. ZAKLJUČAK SPROVEDENIH AKTIVNOSTI I OCJENA KVALITETA REZULTATA

Ključni nalazi sprovedene analize dovode do zaključka da je stepen uspješnosti realizacije planiranih aktivnosti na izuzetno visokom novou te da je **ukupna ocjena evaluatora o uspješnosti realizacije Strategije inovativne djelatnosti 9/10**.

Kao osnov za ovu ocjenu postoji niz relevantnih činjenica opisanih u ovoj evaluaciji kao i važnih dokumenata od kojih se posebno ističe Izvještaj o napretku Crne Gore ka punopravnom članstvu u EU usvojenog od strane Evropske komisije 06.10.2020 godine.⁸

OCJENA EVROPSKE KOMISIJE:

Crna Gora ima dobar nivo priprema u ovom sektoru. Dobar napredak postignut je u dvije preporuke za 2019. godinu usvajanjem Strategije pametne specijalizacije i značajnim poboljšanjem u učešću u programu HORIZON 2020.

U narednoj godini, Crna Gora bi trebala posebno:

→ nastaviti sa primjenom Strategije pametne specijalizacije,

→ intenzivirati ulaganja u istraživanje i inovacije i nastaviti povećavati učešće u Horizontu 2020.

U poglavlju 25 izvještaja Evropske komisije se, između ostalog, navodi:

“Na polju istraživanja i inovacija (R&I), nastavljena je implementacija strategija, uključujući mjere podrške za poticanje inovacijske kulture, dva programa pre-akceleratora za inovativna novoosnovana poduzeća i rad na zakonodavnim izmjenama i dopunama radi uvođenja stimulaturnih fiskalnih mjera. Preduzeti su pozitivni koraci ka „otvorenom pristupu“ usvajanjem revidirane mape puta za nacionalnu istraživačku infrastrukturu, kao i nacionalnog programa za implementaciju principa otvorene nauke. Crna Gora ima rastuću naučnu bazu, a nivo finansiranja raste od 2017. godine. Pristup finansiranju R&I poboljšan je kroz podršku za obuku za pristup međunarodnim finansijama. Finansiranje za istraživanje i razvoj poraslo je na 0,50% BDP-a u 2018. (u odnosu na 0,37% u 2017.). U maju 2020. godine, Crna Gora je uključena u Evropski pregled inovacija kao skromni inovator, označavajući važan korak u poboljšanju svog statističkog sistema i praćenju sprovođenja Strategije pametne specijalizacije Crne Gore 2019-2024. U januaru 2020. godine.

U junu 2019. godine, Crna Gora je bila prva zemlja u regionu koja je usvojila strategiju pametne specijalizacije (S3), koji pokriva period 2019-2024 i daje prioritet oblastima poljoprivrede,

---

⁸ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/montenegro_report_2020.pdf

energetike, zdravstvenog i održivog turizma i IKT. S3 ima visoku političku podršku i, uz pažljivo upravljanje i praćenje, ima potencijal za generisanje ekonomskog rasta razvojem konkurentskih prednosti zemlje kroz inovativan pristup. U tom cilju, Crna Gora bi trebala da slijedi tehničke preporuke koje proizlaze iz uslovno pozitivne ocjene Evropske komisije (decembar 2019.) i omoguci održivu i blisku saradnju između svih relevantnih stejkholdera. Savjet za inovacije i pametnu specijalizaciju osnovan je u martu 2019. godine, dok je njegova kancelarija počela sa radom u martu 2020. godine. Usvojen je novi Zakon o inovacionim djelatnostima koji predviđa osnivanje Fonda za inovacije koji će djelovati kao posebna agencija usmjerena posebno na implementaciji S3. Usvojen je i Zakon o podsticajima za razvoj istraživanja i inovacija, pokrenuta je mrežna platforma (www.s3.me) kako bi se omogućila komunikacija i vidljivost aktivnosti povezanih sa S3. 'Kolaborativni program inovacija' 2019.-2024. Jedan je od instrumenata za implementaciju S3-a, čiji je cilj prenošenje naučnih ideja o istraživanju i razvoju iz akademske zajednice u privredu i uključivanje perspektivnih start-upova povezanih sa prioriternim oblastima S3 u buduće pozive.

Učestvovanje zemlje u programu HORIZON 2020 poboljšalo se i pokazuje vrlo dobar trend za 2019. godinu, ostvarujući 3,2 miliona eura direktnog doprinosa EU i dostižući **procenat uspjehnosti od 13,9%** u odnosu na prisjek od 12% za ukupni program HORIZON 2020. Kroz instrument EU pretprijetupne pomoći (IPA), 13 projekata odabrano je u okviru šeme zajedničkog finansiranja za inovativne projektne ideje, a u martu 2020. godine potpisani su ugovori za opremanje tri laboratorije u Tehnopolisu i za građevinske radove u Naučno-tehnološkom parku. Crna Gora aktivno saraduje sa međunarodnim tijelima kao što su COST, CERN, IAEA i EUREKA, što bi trebalo da proizvede pozitivne efekte na poslovno-akademska saradnja. Crna Gora se obavezala da će i dalje učestvovati u Evropskom socijalnom istraživanju, Evropski konzorcijum za istraživačku infrastrukturu (ESS-ERIC)."

Nakon ove ocjene Evropske komisije potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se pozitivan trend razvoja inovacionog sistema nastavio i kako bi se ostvarili pozitivni efekti opisani u obrazloženju navedene ocjene.

Temeljem prethodno navedenog, u narednom periodu trebalo bi involvirati što više aktera, sa posebnom pažnjom na inovativnu zajednicu, kako bi se budući modeli podrške dizajnirali i implementirali na efikasan i djelotvoran način što će u konačnici za rezultat imati razvoj inovacione djelatnosti i pozitivne efekte na ukupnu privredu Crne Gore.

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Sljedeći odjeljci Izvještaja predstavljaju setove međuresurskih zaključaka i preporuka koji su proistekli iz nalaza i odgovora. Važno je napomenuti da su sljedeći zaključci i preporuke u potpunosti bazirani na raspoloživim podacima, analizi zakonodavnog okvira, ostvarenih rezultata, te ocjeni evaluatora na osnovu dugogodišnjeg iskustva iz predmetne oblasti, kako u zemljama Evropske unije, tako i u Crnoj Gori.

5.1. ZAKLJUČCI

Relevantnost

Zaključak 1. Strategija inovativne djelatnosti je ukorijenjena u nacionalnim prioritetima Crne Gore i težnjama ka punopravnom članstvu u EU te doprinosi ispunjavanju navedenog cilja. Ostaje kontinuirano relevantna za kontekst i prijemčiva potrebama i ograničenjima na nacionalnom i lokalnom nivou. Strategija predstavlja izuzetno važan dokument koji je usmjeren na realizaciju ciljeva ekonomskog razvoja, uspostavljanju bolje saradnje između akademskog i privrednog sektora te ostvarivanje kvalitetnijeg okruženja za ostanak talentovanih mladih ljudi u zemlji i privlačenje talenata da žive i stvaraju u Crnoj Gori. Relevantnost Strategije potvrđuju i rezultati njene implementacije koji su na visokom nivou te predstavljaju osnovu za dalji i dinamičniji razvoj inovativnih djelatnosti u Crnoj Gori. Dodatno, Strategija inovativne djelatnosti se u potpunosti uklapa u prioritete Strategije pametne specijalizacije koja je dobila potvrdu od strane Evropske komisije te na taj način postala krovna strategija budućeg ekonomskog razvoja Crne Gore.

Dizajn i koherentnost

Zaključak 2. Strategija inovativne djelatnosti široko je distribuirana po različitim sektorima. Dizajnirana je na strukturiran način koji pruža kvalitetan pregled strateških ciljeva, prioriteta, mjera i aktivnosti koji su izuzetno dobro razrađeni i odslikavaju realne potrebe tržišta. Ciljevi su postavljeni jasno, ali bez konkretno definisanih indikatora uspješnosti. Takođe, veoma važan segment Strategije koji nije na adekvatan način tretiran jeste finansijaska konstrukcija te jasno određene nadležnosti pojedinih institucija za implementaciju određenih aktivnosti. Nedostatak definisanog budžeta, jasno definisanih nadležnosti i odgovornosti može dovesti do ograničenih rezultata. Strategija treba predstavljati osnov za planiranje budžeta za svaku kalendarsku godinu koji bi bio raspoređen onim institucijama koje su zadužene za implementaciju pojedinih aktivnosti. Na taj način samo praćenje realizacije Strategije bilo bi mnogo efikasnije i te bi moglo da ukaže na propuste i brzu

korektivnu reakciju radi ostvarivanja zacrtanih ciljeva. Akcioni plan Strategije je urađen na pregledan način, ali bez preciznih indikatora za praćenje realizacije aktivnosti koji su često definisani okvirno i bez kvalitativnih usmjerenja.

Finansijska konstrukcija

Zaključak 3. Veoma važan segment Strategije koji nije na adekvatan način tretiran jeste finansijska konstrukcija te jasno određene nadležnosti pojedinih institucija za implementaciju određenih aktivnosti. Nedostatak definisanog budžeta i jasno definisanih nadležnosti i odgovornosti može dovesti do ograničenih rezultata. Strategija treba predstavljati osnov za planiranje budžeta za svaku kalendarsku godinu koji bi bio raspoređen onim institucijama koje su zadužene za implementaciju pojedinih aktivnosti. Na taj način, samo praćenje realizacije Strategije bilo bi mnogo efikasnije i te bi moglo da ukaže na propuste i brzu korektivnu reakciju radi ostvarivanja zacrtanih ciljeva.

Efikasnost

Zaključak 4. Resursi za implementaciju Strategije bili su generalno dovoljni, a koordinacija Strategije, monitoring i izvještavanje bili su na zadovoljavajućem nivou. Dominantan teret realizacije Strategije je bio prenesen na prethodno Ministarstvo nauke koje je uvećalo svoj budžet za 4 godine u iznosu od preko 300%, a koji je dominantno koristilo za realizaciju aktivnosti definisanih Strategijom. Ministarstvo nauke je sa ograničenim brojem zaposlenih iznijelo najveći dio planiranih aktivnosti te je na taj način uspostavljen mehanizam za implementaciju ove Strategije. Analizom rezultata sprovođenja aktivnosti može se zaključiti da je Strategija bila efikasna i da je ostvarila značajne rezultate uz ograničene finansijske i ljudske kapacitete. Njena efikasnost se ogleda i u brzini sprovođenja reformi u okviru inovacionog sistema te uključivanju značajnog broja aktera iz svih sfera društva u trenutcima kada se sistem mijenjao, unaprijeđivao ili dizajnirao određeni novi segment tog sistema.

Djelotvornost

Zaključak 5. Strategija je bila relativno djelotvorna. Ovaj zaključak se može izvesti iz činjenice da su rezultati Strategije ostvareni na visokom nivou te da su krajnje u odnosu na početne vrijednosti skoro svih indikatora uspješnosti ostvarili značajan rast. Cjelokupna inovativna zajednica je osjetila benefite od realizacije zacrtanih aktivnosti, ali su rezultati na cjelokupan inovacioni sektor u Crnoj Gori ostali na relativno skromnom nivou. Ovdje posebno treba istaći problem nedostatka ulaganja privatnog sektora u inovacije što predstavlja jedan od ključnih problema

sa kojima se suočava Crna Gora. Donošenjem novih zakonskih rješenja taj problem će u jednoj mjeri biti riješen, ali za izvještajni period se može reći da su ta ulaganja bila na minimalnom nivou. Osim navedenog problema, zbog nedostatka ljudskih resursa prepoznaje se akutni problem monitoringa svih finansiranih projekata odnosno njihove djelotvornosti na tržištu i uticaja na društveno ekonomske prilike u zemlji. Nema dostupnih podataka o postprojektnim aktivnostima niti u uticaju finansiranih projekata na pojedine ciljeve strategije.

Uticaj i održivost

Zaključak 6. Strategija je ostvarila značajan, ali nedovoljno mjerljiv uticaj na stanje u sektoru inovacija u Crnoj Gori. Sprovedene aktivnosti, utrošen budžet i uključenost različitih aktera u realizaciju aktivnosti opisuje značajan uticaj Strategije na rast i razvoj inovativnih djelatnosti u Crnoj Gori. Postavljeni su snažni temelji za budući razvoj bazirani na novoj zakonskoj regulativi koja je napredna za ovaj dio Evrope i koja će dovesti do širenja baze inovativnih aktera svih vrsta koji će biti stub budućih aktivnosti. Najavljeno osnivanje Fonda za inovacije te fondova rizičnog kapitala uz podsticajne mjere za ulaganje u inovativne djelatnosti značajno će uticati na rast ulaganja u inovacije i na taj način širiti bazu potencijalno kvalitetnih projekata koji će bitno uticati na rast i razvoj ekonomije te povećanje izvoza. Ostaje izazov približiti naučno-istraživačku zajednicu i privredu koja mora pronaći mehanizam za efikasnu saradnju, rast povjerenja i promjenu načina razmišljanja usmjerenu na dijeljenje znanja i resursa. Takođe, kroz realizaciju aktivnosti Strategije ojačani su ljudski kapaciteti različitih aktera za apsorpciju finansijskih sredstava iz fondova EU i drugih međunarodnih organizacija što će doprinijeti većem nivou ulaganja, ali i internacionalizaciji znanja i poslovanja.

5.2. PREPORUKE

Preporuka 1. Na osnovu urađene analize i evaluacije Strategije inovativne djelatnosti, analize tržišnog i zakonodavnog okvira, te potreba inovativne zajednice, **preporučuje se kreiranje nove Strategije inovativne djelatnosti za period od 4 godine (2021-2025)**. Novu Strategiju potrebno je zasnivati na jasno artikulisanim definiranim ciljevima, prioritetima, mjerama i aktivnostima temeljenim na strateškim prioritetima razvoja Crne Gore definisanih Strategijom pametne specijalizacije, te uz uključivanje svih relevantnih učesnika u proces dizajniranja i implementacije.

Obrazloženje: *Obzirom da je Strategija inovativne djelatnosti 2016-2020 istekla, a u međuvremenu je usvojena Strategija pametne specijalizacije (S3), postavlja se relevantno pitanje da li je potrebno raditi novu Strategiju inovativne djelatnosti ili je S3 kao krovna strategija dovoljna da pokrije potrebe inovativne zajednice kroz akcioni plan? Kako je to pokazala i ova analiza, Strategija inovativne djelatnosti je superioran alat za podršku inovativnih djelatnosti obzirom da predstavlja jasan i detaljan pregled konkretnih aktivnosti na makro i mikro nivou. S3 je krovna razvojna*

strategija država članica EU, a samim tim i Crne Gore koja usmjerava pravce razvoja u svim segmentima djelovanja različitih institucija u društvu. I pored činjenice da se S3 dominantno oslanja na inovativne procese u okviru strateških i prioriternih razvojnih grana ekonomije ona u dovoljnoj mjeri ne prepoznaje konkretne akcije na mikro nivou kao ni dovoljan broj učesnika koji je direktno vezan za realizaciju konkretnih aktivnosti. Dodatno, razvoj ekonomske aktivnosti u okviru S3 prioriteta ne mora da znači da se radi o inovativnim aktivnostima. Stoga, postojanje kvalitetne Strategije inovativne djelatnosti se pozicionira kao neophodan alat koji će na precizan način utvrditi pravce razvoja, ali i veoma konkretne akcije sa ciljem podizanja nivoa inovativnih aktivnosti u svrhu ekonomskog razvoja zemlje te skorijeg članstva u EU.

Preporuka 2. Preporučuje se jasnije definisanje pojedinih akcija u Strategiji sa definisanim konkretnim nosiocima i odgovornostima kako bi monitoring implementacije Strategije bila na mnogo većem nivou te kako bi korektivni mehanizmi mogli biti pravovremeno pokrenuti ako se utvrde problemi u implementaciji.

Obrazloženje: Strategija inovativne djelatnosti je imala dobro razrađene aktivnosti, ali u pojedinim slučajevima je bilo neophodno preciznije definisati iste, dok je nadležnost za implementaciju bila izuzetno široko postavljena i prenijeta na više aktera u okviru jedne mjere. Na taj način nije jasno utvrđena odgovornost niti precizirani mehanizmi za reakciju ukoliko se neka aktivnost ne realizuje u skladu sa planiranim. Kako bi se nova Strategija unaprijedila preporuka je da se za svaku aktivnost jasno utvrdi ko je nosilac iste i koja je njegova odgovornost u tom procesu. Dodatno se mogu utvrditi partneri u realizaciji, ali se jasna odgovornost treba znati kako bi relevantni nosioci aktivnosti mogli da planiraju iste kroz svoje planove rada i na taj način osiguranju efikasnu implementaciju. Dodatno, trebaju se osmisliti efikasniji kontrolni mehanizmi koji će u periodima kraćim od godinu dana analizirati implementirano i na taj način ukazivati na eventualne propuste ili probleme što će u konačnom dovesti do efikasnije realizacije cjelokupne Strategije.

Preporuka 3. Preporučuje se osiguravanje jasno definisanih budžetskih sredstva za realizaciju svake pojedinačne aktivnosti. Kroz precizno budžetiranje osigurava se planski pristup obezbjeđivanju neophodnih sredstava za realizaciju svih aktivnosti definisanih u Strategiji te kvalitetan input za formiranje budžeta svih institucija nosioca aktivnosti koje su definisane u Strategiji. Na ovaj način Vlada precizno utvrđuje budžetska sredstva, osigurava njihovo obezbjeđenje i eliminiše faktor nedostatka sredstava za ispunjavanje pojedinih obaveza nosioca aktivnosti koji su definisani u Strategiji.

Obrazloženje: U prethodnoj Strategiji inovativne djelatnosti finansijski aspekt implementacije je bio zapostavljen, tačnije nije bilo definisanog budžeta za sve predložene aktivnosti. Iako je Ministarstvo nauke svoj budžet u periodu od 2016. do 2020.g. višestruko uvelo i na taj način obezbijedilo značajna sredstva za implementaciju same Strategije, takav pristup nije adekvatan zbog nedostatka planskog pristupa obezbjeđivanju neophodnih sredstava za realizaciju. Osim toga, sve institucije koje su bile zadužene za sprovođenje aktivnosti nisu imale uvid u podatak koji je to nivo sredstava neophodan za implementaciju njima povjerenih aktivnosti. Iz tih razloga potrebno je utvrditi neophodna finansijska sredstva za realizaciju svih aktivnosti, precizno definisati izvore finansiranja i osigurati njihovo obezbjeđivanje kroz kreiranje budžeta svake kalendarske godine. Na ovaj način postiže se potpuna finansijska održivost i efikasno korišćenje sredstava.

Preporuka 4. Kako bi nova Strategija mogla da u značajnoj mjeri doprinese podizanju nivoa inovativnih djelatnosti u društvu potrebno je obezbijediti značajnija finansijska sredstva za njenu implementaciju. Stoga, **u narednom četvorogodišnjem periodu prilikom dizajniranja nove Strategije preporučuje se osiguravanje uvećanja budžeta u odnosu na iznos utrošen prilikom realizacije prethodne Strategije.** Osim budžetskih sredstava, fokus institucija i kompanija mora biti privlačenje EU fondova koji za crnogorske prilike mogu biti veoma izdašni. Kreiranjem stimulativnog okruženja za ulaganje privatnog kapitala zaokružio se sistem finansiranja inovativnih projekata i aktivnosti što će dovesti do značajnog uvećanja raspoloživih finansijskih sredstava za ulaganja.

Obrazloženje: *Inovativna djelatnost je izuzetno osjetljiva prvenstveno kada se govori o finansijskim sredstvima potrebnim za ulaganja u istu. Crnogorska ekonomija je dominantno uvozno orijentisana i inovacije u različitim sferama ekonomije, a pogotovo u prioritetnim djelatnostima definisanim S3, u mnogome mogu pomoći da se izvoz poveća što će doprinijeti smanjenju spoljnotrgovinskog deficita zemlje. Nivo ulaganja ID od strane države je potrebno uvećati, ali efekat tog uvećanja ne može biti značajan ukoliko to uvećanje ne prati finansiranje iz EU fondova te ulaganje privatnih kompanija u inovacije. Crna Gora treba pronaći mehanizme koji dijelom već postoje u zakonskim rješenjima da u značajnoj mjeri stimuliše ulaganja privatnog kapitala kao jednog od osnovnih izvora finansiranja inovacija u EU.*

Preporuka 5. Preporučuje se **dodatno unaprijeđenje zakonodavnog okvira koji se naslanja na Strategiju inovativne djelatnosti i koji omogućava njenu punu primjenu i ostvarivanje željenih rezultata.** Kreiranje novih relevantnih zakona, podzakonskih akata, strategija i akcionih planova ključna je pretpostavka za brži razvoj ove djelatnosti u Crnoj Gori. Iako je Crna Gora ostvarila značajan napredak u ovoj oblasti, potrebno je zaokružiti čitav pravni i institucionalni okvir koji će biti u službi rasta inovativne djelatnosti.

Obrazloženje: *U prethodnom periodu usvojena su dva veoma važna Zakona za oblast inovacija i to Zakon o inovacionoj djelatnosti i Zakon o podsticajnim mjerama za istraživanje i inovacije koji predstavljaju znajajan iskorak u kreiranju stimulativnog pravnog okruženja za razvoj inovacija. Međutim, tokom evaluacije Strategije utvrđeno je da se zakoni još uvijek ne primjenjuju zbog nedostataka podzakonskih akata koji predstavljaju precizne procedure za njihovu primjenu. Dodatno, potrebno je i zakonski regulisati rad fondova rizičnog kapitala koji bi mogli da efikasno funkcionišu kroz primjenu Zakona o podsticajnim mjerama što bi u mnogome riješilo problem ulaganja privatnog kapitala u inovativne djelatnosti. Kontinuirano unaprijeđenje zakonske regulative se postavlja kao osnovna premisa budućeg razvoja inovativne djelatnosti jer je dinamika promjena na tržištu toliko brza da legislativa najčešće ne može ispratiti realne potrebe. Zato je izuzetno važno upodobljavati zakonsku regulativu sa EU standardima i direktivama, ali i sa realnim potrebama tržišta koje se konstatno mijenja zbog sve većeg nivoa korišćenja najnovijih tehnologija baziranim na inovacijama.*

Preporuka 6. **Preporučuje se nastavak daljeg ulaganja u snažniju promociju rezultata.** Ova oblast intervencije treba da bude integralni dio okvira rezultata Strategije. Vidljivost primjera dobre prakse treba biti na mnogo većem nivou zbog podizanja svijesti o potrebi inovativnih djelatnosti u svrhu opšteg društveno ekonomskog razvoja. Prilikom dizajniranja Strategije potrebno je osmisliti i komunikacionu strategiju sa jasnim budžetom koja će biti implementirana

od strane nosioca same Strategije i koja će biti alat za kvalitetnu diseminaciju i promociju svih rezultata.

Obrazloženje: Svjedoci smo ubrzanog tehnološkog razvoja koji utiče na živote svih građana. Brzina promjena u društvu koje su posljedica korišćenja inovacija i najnovijih tehnologija teško je razumljiva, a još teže savladiva. Međutim, razvoj tehnologija i primjena inovacija danas predstavlja i osnovnu komparativnu prednost svake uspješne ekonomije pa bi zanemarivanje ove činjenice moglo da ima nesagledive posledice. Većina društva zemalja u razvoju ne posvećuju dovoljno pažnje ovoj temi koja je ključna za ekonomski rast i razvoj. Vidljivost primjera dobre prakse je na niskom nivou jer preovladavaju druge društveno-političke teme. Iz svega navedenog potrebno je uložiti dodatne napore da bi se promocija ID podigla na mnogo veći nivo kako bi se društvo u cjelini upoznao sa svim benefitima ulaganja u ovu djelatnost. Na taj način kreira se stimulatívno okruženje i široka podrška ovim aktivnostima koja bi trebala da rezultira većom uključenosti svih društvenih aktera u formiranje održivog inovacionog ekosistema koji je presudan u transformaciji tradicionalne ekonomije u ekonomiju znanja baziranu na inovacijama i novim tehnologijama.

6. ANEX 1 – ANALIZA UPITNIKA

Za potrebe analize efekata sprovedenih aktivnosti, koje su bile predviđene Strategijom Inovativne djelatnosti Crne Gore u periodu od 2016. do 2020. godine realizovan je kratak upitnik, koji je prije svega bio usmjeren na korisnike instrumenata podrške u cilju podsticanja inovacija.

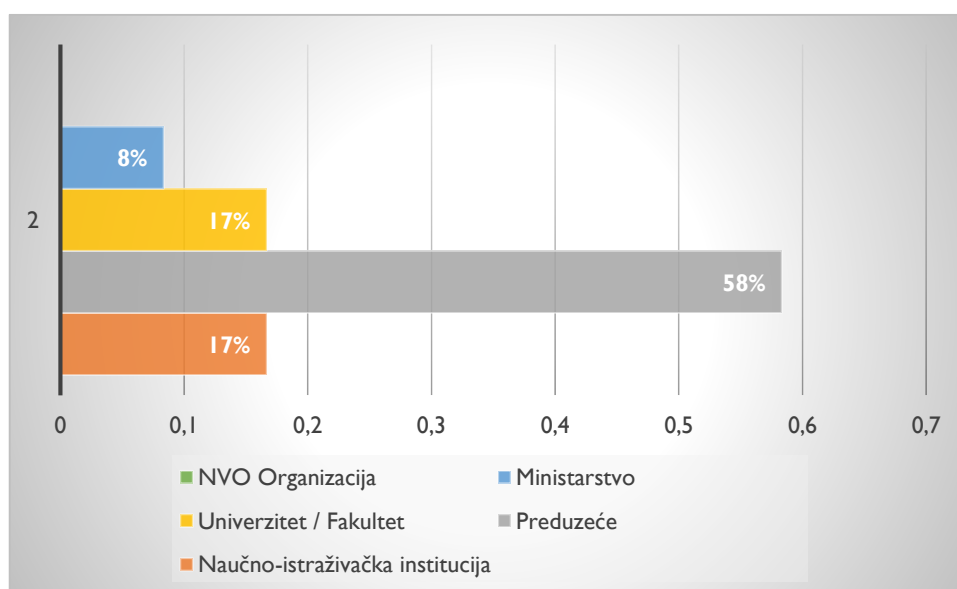
Prevashodno pitanja iz upitnika bila su usmjerena na dva ključna segmenta. Prvi segment se odnosio na ocjenu elemenata Inovacionog ambijenta i osnovnih podsticajnih mjera, sa posebnim aspektom na elemente Strategije i aktivnosti predviđene Akcionim planom. Drugi segment su činila pitanja, uz pomoć čijih odgovora se od ispitanika tražio osvrt i viđenje daljeg oblikovanja inovativnog ambijenta u Crnoj Gori.

Upitnik je realizovan u vremenskom opsegu ud 10 dana, između 12. i 20. jula 2021. godine, putem on-line platforme Google Forms, a sve u svjetlu rokova za prikupljanje odgovora, kao i COVID19 uticaja. Upitnik je distribuiran mreži korisnika, sa adrese Ministarstva ekonomskog razvoja.

Uspješno je na svih 20 pitanja iz Upitnika odgovorilo 13 korisnika/ispitanika, što se može smatrati dobrim rezultatom, a dobijeni rezultati relevantni sa aspekta osnovne statističke, kvalitativne analize.

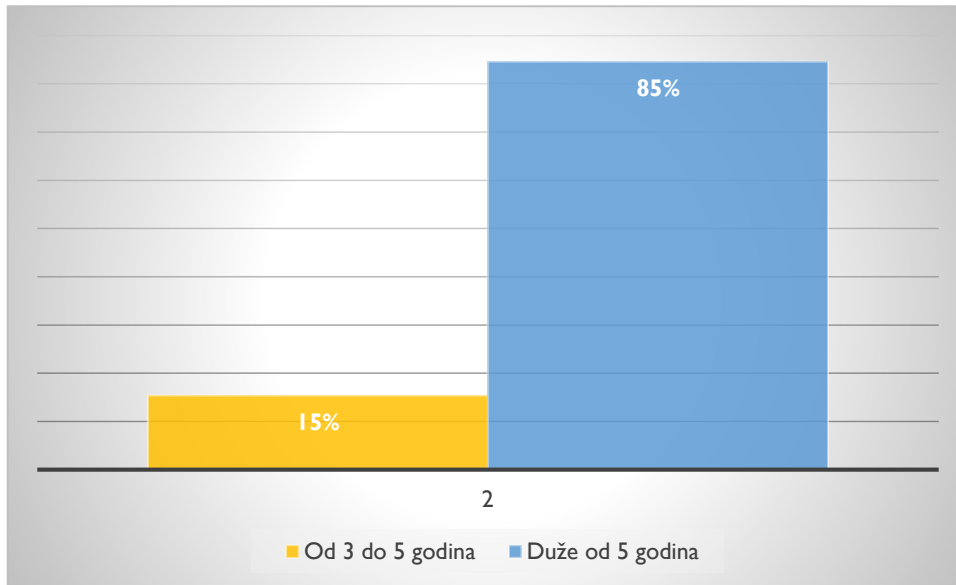
Upitnik je popunilo 58% ispitanika, koji dolaze iz redova poslovnog sektora, tačnije iz sektora MSP, što predstavlja posebno priznanje, ako se u obzir uzme činjenica da je Strategija poseban segment djelovanja bila usmjerila na afirmaciju inovativnih aktivnosti upravo u ovom sektoru. **Po 17% ispitanika dolaze iz redova akademske zajednice (Univerziteti/Fakulteti) i Naučnoistraživačke institucije.** Ovaj podatak posebno dobija na značaju ako se u obzir uzme činjenica da su 2 od 3 crnogorska univerziteta popunila upitnik i dala svoje viđenje u vezi postojeće ali i koncepta razvoja nove Strategije. Upitnik je popunilo i jedno Ministarstvo, kao predstavnik Javne administracije iz Crne Gore, što predstavlja 8% od pristiglog broja odgovora.

Grafik 1: Tip organizacije

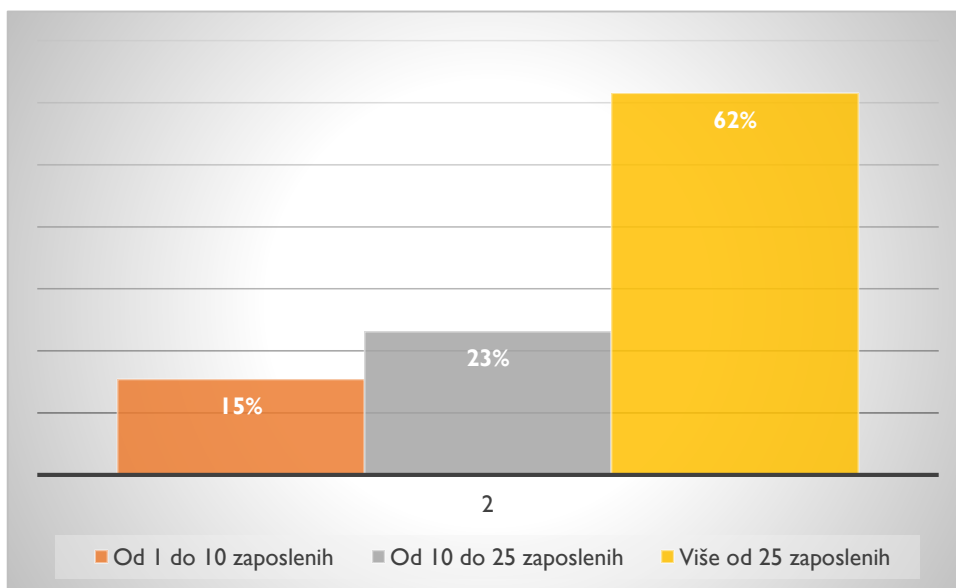
Kada je riječ o iskustvu ispitanika, može se reći da je riječ o organizacijama, koje dominantno posluju duže od 5 godina, **čak njih 85%, dok je njih 15% sa iskustvom između 3 i 5 godina.** Iz svega navedenog može se zaključiti da su ispitanici zavidnog iskustva, čime se i odgovori koje su oni dali mogu tumačiti adekvatnim i pouzdanim.

Grafik 2: Dužina poslovanja

Kada je riječ o veličini organizacije koje su učestvovala u ispitivanju, evidentno je da značajnu većinu čine organizacije/institucije u kojima je broj zaposlenih veći od 25, dok njih 23% čine organizacije/institucije u kojima je broj zaposlenih između 10 i 25. generalni zaključak je da primarno ispitanici dolaze iz sektora malih i srednjih organizacija.

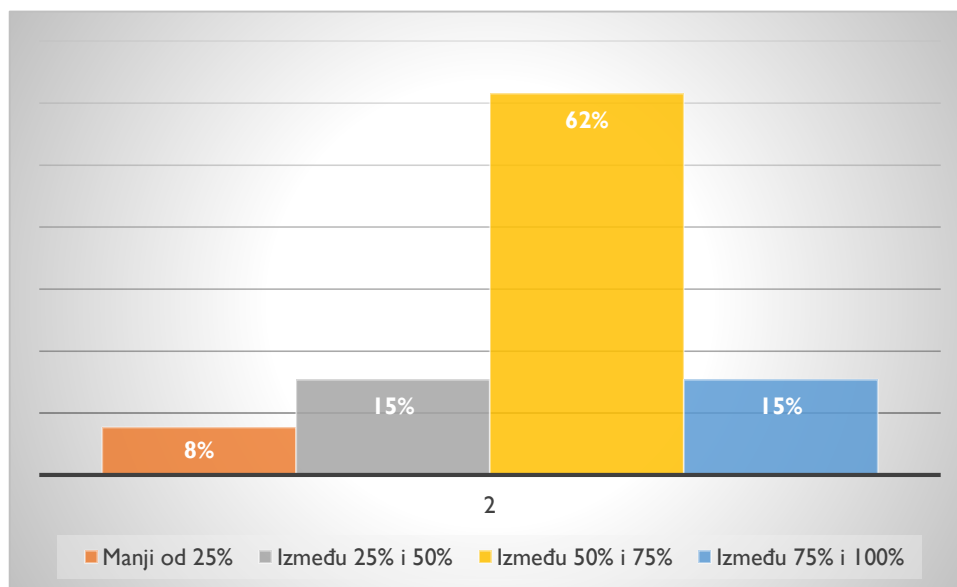
Grafik 3: Broj zaposlenih

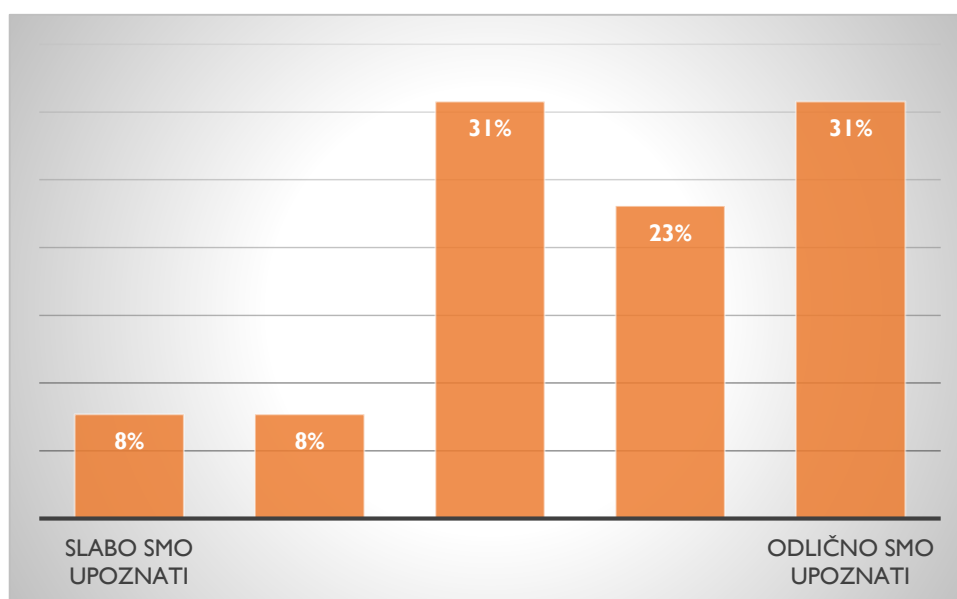
Pohvalno izgleda i podatak, koji govori o tome da kod 62% ispitanika, broj žena koje su angažovane čini udio između 50% i 70% od ukupnog broja zaposlenih. Uporedo, 15% ispitanika je odgovorilo da je broj angažovanih žena u njihovim redovima na nivou između 75% i 100%.

Grafik 4: Broj angažovanih žena

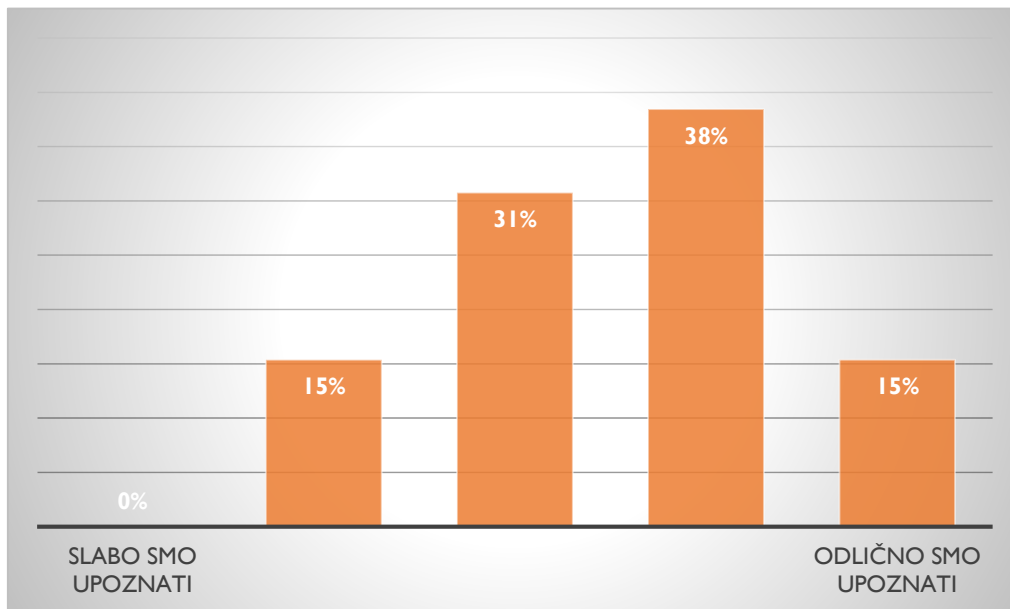
Kada je riječ o prepoznatljivosti Strategije i njenih osnovnih elemenata, dobijeni su podaci koje se mogu tumačiti afirmativno. Naime, ispitanici su na pitanje „Koliko ste upoznati sa elementima Strategije inovativne djelatnosti za period 2016 – 2020“ dali dominantno pozitivan odgovor, ocijenivši upoznatost sa elementima Strategije veoma visoko (njih 54%).

Grafik 5: Koliko ste upoznati sa elementima Strategije inovativne djelatnosti za period 2016 - 2020

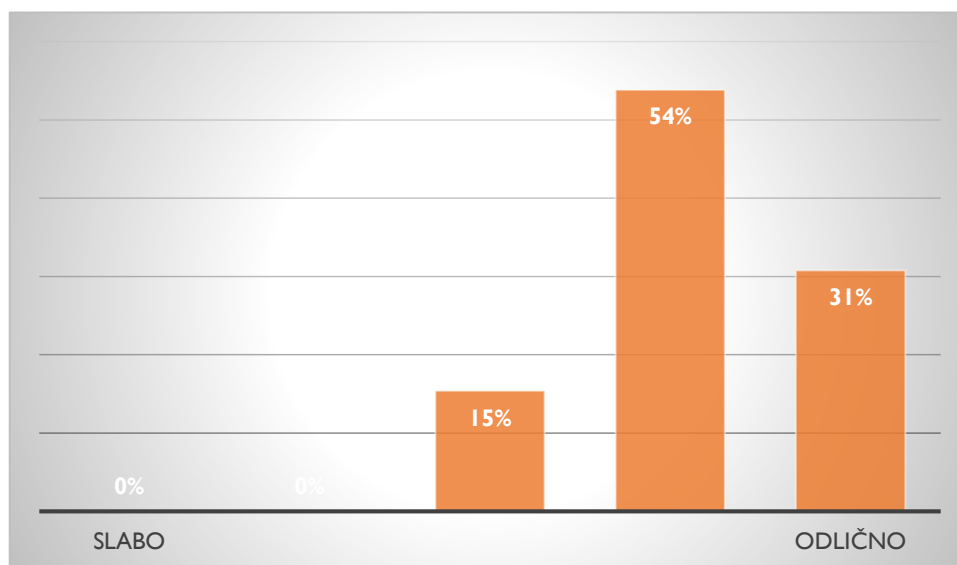
Dominantno mišljenje među ispitanicima je da je regulatorni okvir za rad inovativnih organizacija u Crnoj Gori povoljan, što je mišljenje 53% ispitanika, dok njih 15% nije baš najbolje upoznato sa istim.

Grafik 6: Kako doživljavate regulatorni okvir za rad inovativnih organizacija u Crnoj Gori

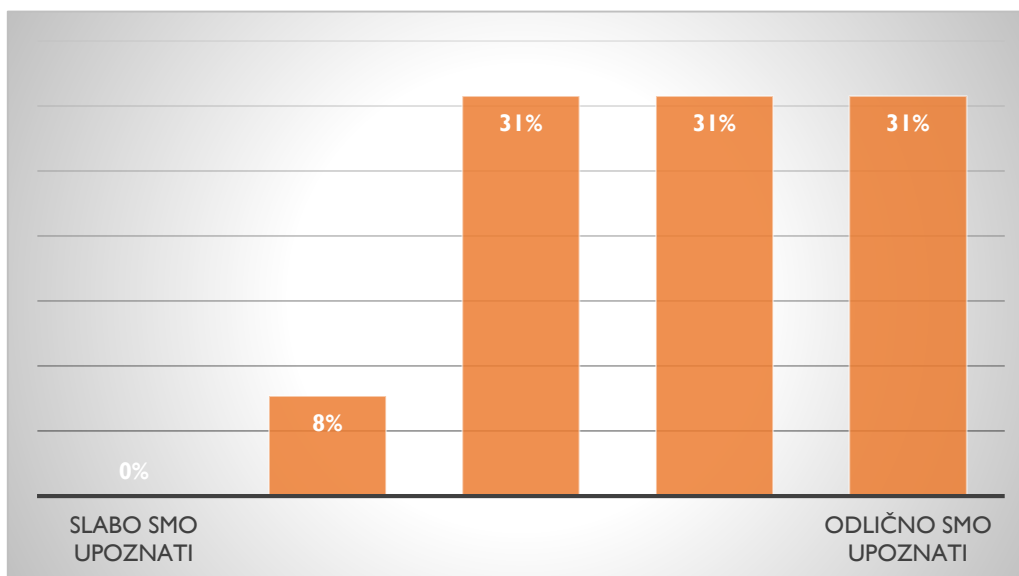
Sprovedene aktivnosti i postignuti rezultati programa i projekata su od strane ispitanika dobili najvišu ocjenu, pa je tako čak 85% ispitanika odličnom ocjenom vrednovalo rezultate sprovedenih programa i projekata koji su bili predviđeni Strategijom.

Grafik 7: Kako ocjenjujete rezultate sprovedenih programa i projekata koji su bili predviđeni Strategijom?

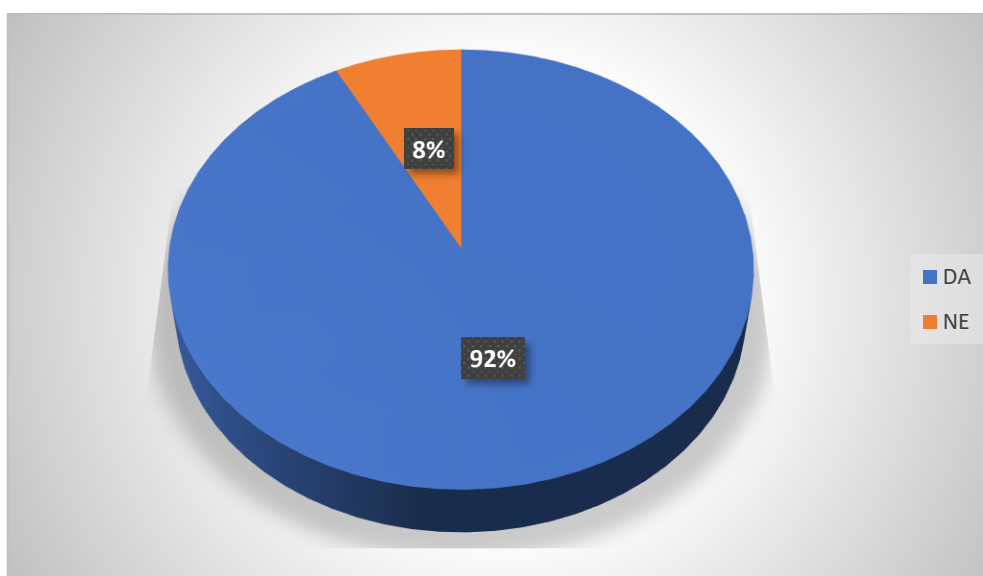
Ispitanici su relativno dobro do odlično ocijenili kvalitet regulatornog okvira, gledano iz ugla uslova za finansiranje inovativnih programa i projekata, što je u direktnoj vezi sa relativno visokom ocjenom koju su ispitanici dali za realizovane programe i aktivnosti Strategije.

Grafik 8: Kako ocjenjujete regulatorni okvir za finansiranje inovativnih programa i projekata?

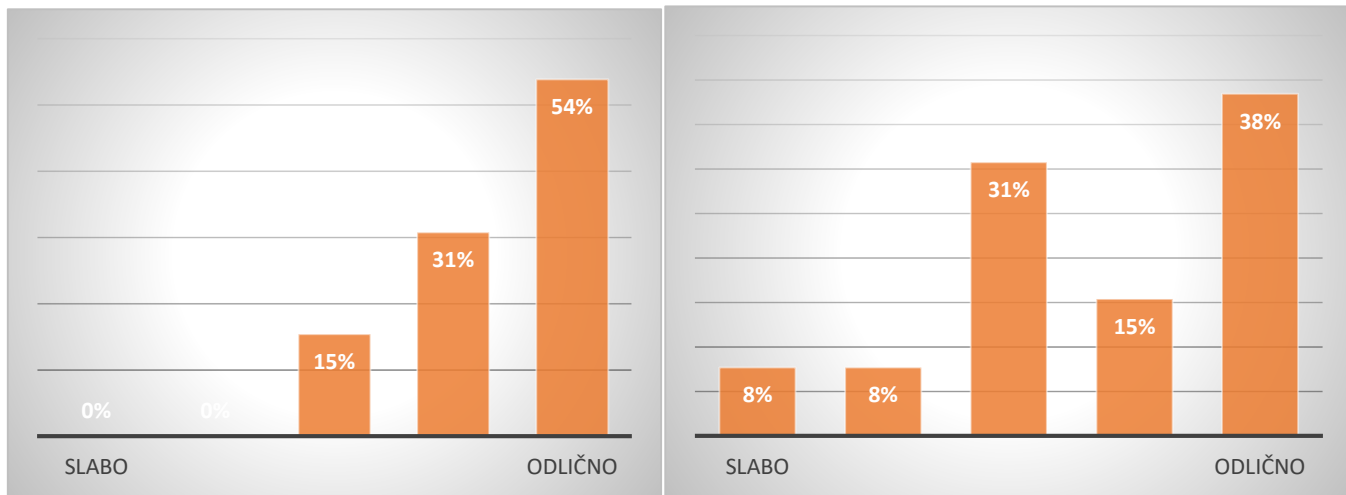
Čak 92% ispitanika su bili korisnici nekog granta usmjerenog na unaprijeđenje inovacionog ambijenta, a posebno je bitan podatak koji govori da je 85% njih nastupalo u konzorcijumu sa partnerima, dok je njih 15% bilo samostalnim korisnikom granta.

Grafik 9: Da li ste bili korisnik nekog granta za unapređenje Inovacionog ambijenta u Crnoj Gori?

Od ispitanika koji su koristili neki od grantova namijenjenih unapređenju inovacionog ambijenta, a učestvovali su u ovom ispitivanju, njih čak 54% odličnom je ocjenom ocijenilo ponuđene (finansijske) instrumente podrške razvoju Inovativne djelatnosti u Crnoj Gori.

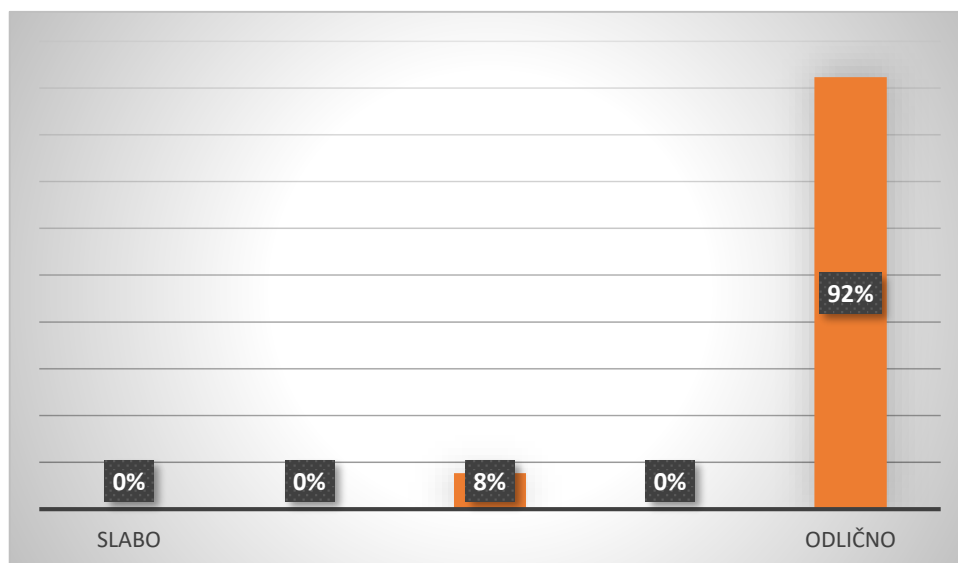
Grafik 10: Koliko ste zadovoljni ponuđenim instrumentima podrške razvoju Inovativne djelatnosti u Crnoj Gori

Kada je riječ o nefinancijskim instrumentima, situacija je malo drugačija, pa svega 38% ovaj vid podrške smatra odlično razvijenim, dok njih 16% smatraju da ovaj nije adekvatno prisutan i razrađen.

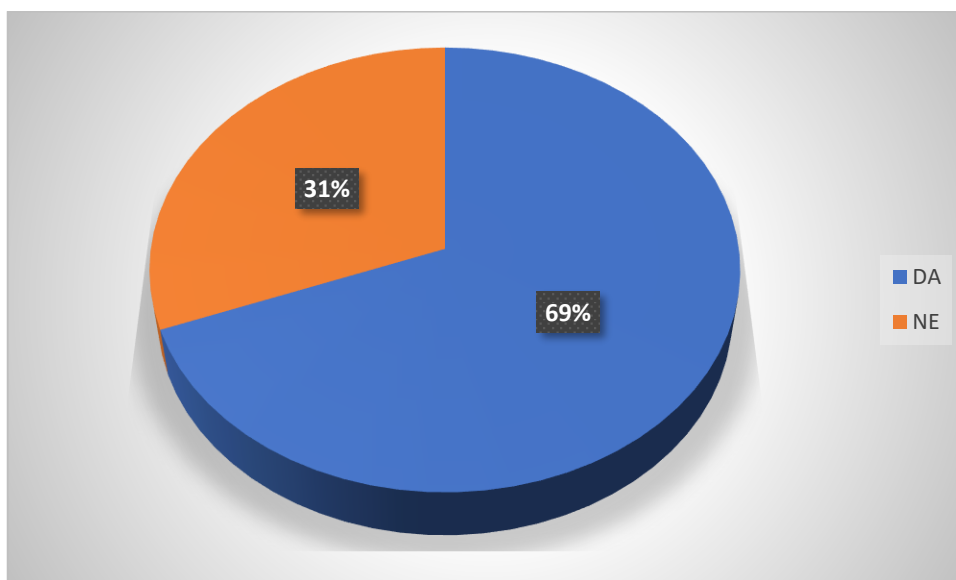
Kod svih ispitanika koji su bili korisnici granta za podršku razvoju Inovativne djelatnosti sproveden je monitoring proces, od strane nadležnog Ministarstva nauke, Vlade Crne Gore. Čak njih 92% su ocjenom „odličan“ vrednovali saradnju sa nekadašnjim Ministarstvom nauke.

Grafik 11: Kako ste zadovoljni saradnjom sa nekadašnjim Ministarstvom nauke, koje je bilo zaduženo za sprovođenje Strategije

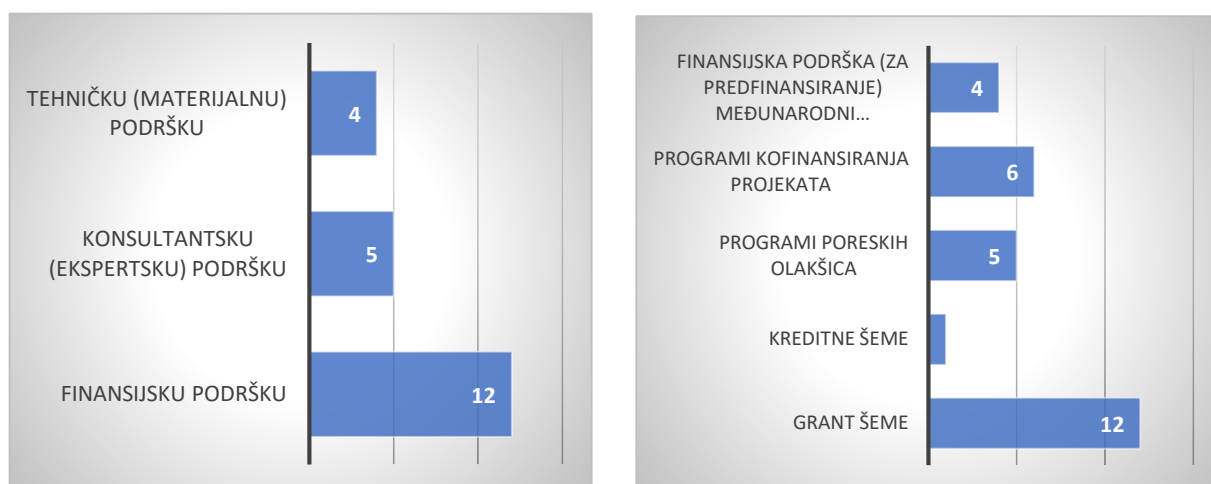
Gledano iz ugla sadržine Strategije i njenih elemenata koji se odnose na podršku, 69% ispitanika su se izjasnili zadovoljnim po ovom osnovu, naspram njih 31% koji nisu zadovoljni istim sadržajem.

Grafik 12: Da li ste zadovoljni postojećim programima podrške inovativnoj djelatnosti?

Kada je riječ o modelima dalje podrške razvoju Inovacione djelatnosti u Crnoj Gori, ispitanici su mišljenja da je najvažniji segment zapravo Finansijska podrška, tačnije Grant šeme i programi kofinansiranja projekata. Ispitanici su se gotovo identično izjasnili za modele podrške u koje su svrstali Konsultantsku i Tehničku podršku stakeholderima Inovacione infrastrukture.

Grafik 13: Koje modele podrške biste preporučili za naredni period (2021 - 2025)

Sugestije i komentari:

Ispitanici su bili zamoljeni da u svijetlu svojih iskustava ali i budućih očekivanja napišu sugestije i komentare važne za izradu nove Strategije ID. Ono što se izdvaja je sljedeće:

1.Što više ideja za privlačenje inostranih frilensera i partnerstava sa međunarodnim ICT organizacijama;

2.Rigoroznija evaluacija/procjena stvarne inovativnosti.

3.Kreiranje odluke o intelektualnoj svojini prije početka projekta. Obezbjediti rukovodiocu projekta uvid u finansijsko stanje u svakom momentu.

4.Udruživanje klastera, više javnih poziva.

5.Jedinstvena platforma koja će biti servis za prijavu i okupljanje inovativnih ideja i projekata kao i mjesto gdje ce se pronalaziti pozivi za grantove,mogućnosti za kofinansiranje,ideje,investitori,biznis andjeli.

6.Potencijalno nova Strategija inobvacione djelatnosti treba da konkretnim ciljevima, mjerama i aktivnostima definiše mogućnosti koje nudi novi zakondavni okvir za inovacije u Crnoj Gori u smislu institucionalne podrške i podsticajnih mjera za inovacije.

7.Takođe, nova stretegija je potrebno da se uskladi sa prioritetima Strategije pametne specijalizacije S3, tj. da se uspostavi sinergija između ove dvije strategije.

8.Hitno uvođenje PayPal, poreskih olakšica po modelu Malte i Kipra,

9.Odobranje stalnog nastanjenja osobama sa nivom stručne spreme VIII bez uslova "5 godina neprekidnog života u CG".